

Hommat hanskaan

– Maatilayrityksen johtaminen

veto

Mela

Miksi tämä opas?

Maatilayrittäjä tarvitsee näkemyksen siitä, miten hän kehittää yrityksensä toimintaa lähitulevaisuudessa. Maatilayrityksen johtaminen on suunnan valitsemista muuttuvassa toimintaympäristössä.

Maatilayrittäjä valitsee itse yrityksensä tulevaisuuden suunnan eli tekee tilaansa koskevat merkittävät päätökset. Toisin kuin yrityksen toimitusjohtajalla, maatilayrittäjällä ei ole hallitusta tai yhteisöä tukenaan strategisia valintoja tehdessään.

Tämä opas auttaa maatilayrittäjää tavoitteiden laadinnassa ja päätöksenteossa sekä opastaa häntä pohtimaan, minkälainen hänen yrityksensä on. Valittu tuotantosuunta, toiminnan sujuvuus ja tehokkuus sekä laadun varmistaminen edellyttävät usein maatilayrittäjän tietojen ja taitojen kartuttamista tai asiantuntijapalveluiden käyttämistä. Yksi tämän oppaan kolmesta osa-alueesta käsittelee yrityksen ammatillista osaamista ja sen varmistamista. Lisäksi oppaassa kuvataan maatalousyrittäjän ja hänen perheensä sosiaaliturvaa ja siihen liittyviä valintoja. Yrittäjälle annetaan myös perustietoja perheoikeudesta ja vinkkejä työhyvinvoinnin edistämiseksi.

Tuulikki Petäjaniemi

Lukijalle

Tämä opas on tarkoitettu sinulle, joka olet kiinnostunut maatilasi kehittamisestä ja omasta jaksamisestasi. Maatilayrityksen hyvä johtaminen tuottaa tulosta ja parantaa tilalla työskentelevien hyvinvointia ja jaksamista.

Opas soveltuu ryhmätyöskentelyn lisäksi myös yksinopiskeluun. Sitä on testattu pilottiryhmissä vuosina 2005–2006 sosiaali- ja terveystieteiden Veto-ohjelmaan kuuluvan hankkeen aikana. Hankkeesta saatujen kokemusten perusteella oppaaseen tehtiin joitakin korjauksia ja päivityksiä. Hanketta ovat tukeneet myös Maatalousyrittäjien eläkelaitos ja Maaseudun sivistysliitto.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK sai kehittämistukea Veto-ohjelmasta alun perin Perheviljelmän johtaminen -hankkeeseen. Projektin työnimeksi annettiin ”Hommat hanksaan” -iskulause, joka hyvin kuvastaa sitä, mistä perheviljelmän johtamisessa on kysymys. Hankkeen kuluessa tuli yhä ilmeisemmäksi, että maatilalla kehittämistä on yhä useammin kysymys siitä, että tilalle syntyy maatalouden rinnalle muuta yritystoimintaa. Siksi perheviljelmän käsite muutettiin oppaan lopullisessa versiossa maatilayritykseksi. Näin se soveltuu paremmin kaikkien maatilayrittäjien käyttöön.

Hankkeen kokeneena asiantuntijana on alusta alkaen toiminut työelämäkonsultti **Tuulikki Petäjaniemi**, joka on vastannut myös tämän oppaan kirjoittamisesta.

Hommat hanksaan -hanketta on vetänyt projektipäällikkönä **Kallepekka Toivonen**, jolla on myös viljelijänä omaa kokemusta maatilalla johtamisesta. Kallepekan hoitaessa vuoden 2006 sosiaalipoliittisen asiamiehen sijaisuutta MTK:ssa projektin vetämisestä vastasi projektisihteerinä **Aino Sillanpää**.

Toivomme saavamme palautetta tästä oppaasta lukijoilta. Uusia haasteita maatilayritysten kehittämiseen ja johtamiseen tulee jatkuvasti.

Helsingissä 19.10.2007

Kaarina Knuuti

Johtaja, MTK:n sosiaali- ja veropoliittinen ryhmä

Johtaminen on tavoitteita ja päätöksiä

Maatalouden toimintaympäristö muuttuu

Maatiloilla ja niiden toimintaympäristössä tapahtuu monia muutoksia. Jotkut näistä muutoksista ovat maatalayrittäjien hallittavissa, mutta on myös monia muutoksia, joihin he eivät voi vaikuttaa. Suomessa oli vuonna 2006 vajaat 70 000 maatilaa. Tilojen määrä on vähentynyt ja tilakoko kasvanut 60-luvun lopulta lähtien. Sen jälkeen, kun Suomi vuonna 1995 liittyi Euroopan unioniin, tilojen määrä on laskenut vuosittain 5–10 prosenttia. Tilojen määrän vähentymisestä huolimatta koko elintarviketalouden työllistävä vaikutus on merkittävä. Pellolta pöytään kulkevassa elintarvikeketjussa työskentelee tällä hetkellä lähes 300 000 henkeä. Työkkyisiä henkilöitä on Suomessa 2,4 miljoonaa.

Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka muuttuu jatkuvasti kiihtyvällä vauhdilla. Maailman kauppajärjestön (WTO) kehityspolitiikka vie maanviljelyä kohti kiristyvää maailmanlaajuista kilpailua. Niin Suomessa kuin muuallakin EU:ssa tuotannon arvo on laskenut ja tuotantokustannukset ovat nousseet. Maatalouspolitiikassa kuljetaan väistämättä kohti alenevia tukia. Näin kehitys luo paineita markkinoiden toimivuudelle sekä sille, että tuotteista saadaan mahdollisimman hyvä hinta.

Saavuttaakseen riittävän tulotason ja kannattavuuden maatalayrittäjien tulee jatkuvasti parantaa tilan tuottavuutta. Toiset hakevat tuottavuutta kasvattamalla yrityskokoa, toiset monipuolistamalla maatalayrityksen toi-

Tärkeimpiä muutoksia maatalouden toimintaympäristössä ovat:

- EU-lainsäädännön ja tukijärjestelmien muutokset
- maailmanlaajuisen kilpailun kiristyminen
- teknologian kehitys
- kansainvalistuminen
- ympäristötietoisuuden lisääntyminen
- kuluttajien vaatimustason kasvaminen
- väestön vanheneminen
- viljelijöiden ikääntyminen
- muuttoliike
- uudistuminen ja osaamisen kehityksen kasvu
- tiedon ja innovaatioiden tärkeys

mintaa. Teknologia tarjoaa koko ajan uusia, huimiakin ratkaisuja tuotannon kehittämiseen sekä tuotantokustannusten vähentämiseen.

Markkinat antavat tuotteiden ja palveluiden tarjoamiseen monin verroin enemmän mahdollisuuksia kuin maatalousyrittäjillä oli aikaisemmin, kun maatalouspolitiikka oli säänneltyä. Maatalayrittäjä on entistä tärkeämpi lenkki elintarvikeketjussa. Erikoistuminen, kysyntää vastaava tuotanto, tuotteen jalostaminen mahdollisimman pitkälle ja myyminen suoraan kuluttajalle sekä tuotteen laadun jatkuva parantaminen auttavat

kaikki osaltaan saamaan markkinoilla olevista tuotteista ja palveluista mahdollisimman hyvän hinnan. Tätä kautta nämä toimet tuottavat myös yrittäjälle parhaan mahdollisen katteen.

Tuottava ja hyvin toimiva maatalayritys edellyttää maatalayrittäjältä paitsi vahvaa uskoa ja halua yrittämiseen, myös rautaista osaamista ja johtamistaitoa. Yrittäjän on myös hahmotettava tulevaa ja panostettava oman itsensä ja perheensä hyvinvoinnin kehittämiseen.

Mikä sinun toimintaympäristössäsi on muuttunut?

Maatalouden lähtökohdista keskusteltaessa nousevat usein esiin seuraavat arvot:

- luotettavuus
- kehittyminen
- taloudellinen kannattavuus
- kuluttajälähtöisyys
- yhteistyö
- kestävä kehitys
- jatkuvuus yli sukupolvien

Tilalla tarvitaan visio eli näkemys tulevaisuuden suunnasta

Ennen kuin tilalle voidaan luoda strategia, maatilayrittäjä tarvitsee vision – näkemyksen siitä, millainen hänen maatilayrityksensä on esimerkiksi viiden vuoden kuluttua. Visio antaa strategialle suunnan ja se edellyttää pitkäjänteistä ajattelua.

Visio kertoo maatilayrittäjän haluaman tavoitetilan, jonka määrittelyssä on otettava huomioon toimintaympäristöön kohdistuvat muutokset. Vision luomiseksi maatilayrittäjän on syytä hahmottaa itselleen esimerkiksi EU:n maatalouspolitiikkaa ohjaavat tekijät sekä niiden vaikutukset Suomen maatalouteen.

Vision määrittelyssä voi käyttää yritysmaailman tapaan myös skenaariotyöskentelyä, joka tarkoittaa erilaisten mahdollisten tulevaisuuskuvien pohdintaa ja henkistä varautumista erilaisiin tilanteisiin.

Visioon liittyy ennen muuta maatilayrittäjän oma näkemys yrityksestään ja itsestään maatilayrittäjänä – voidaan myös puhua yrittäjän identiteetistä. Jos katsomme historiaa taaksepäin, voimme nähdä maatalousyrittä-

jän kuvan kokeneen suuria muutoksia. Ennen vanhaan maanviljely jo sinällään oli itseisarvo ja elämäntapa. Toimeen tultiin pitkälti sillä, että osattiin viljellä maata ja kasvattaa karjaa. Tänään maatalous ymmärretään ennen kaikkea yritystoiminnaksi, jossa pärjääminen edellyttää monenlaista osaamista, kokonaisuuden hallintaa ja vastuuta itsensä sekä perheen hyvinvoinnista.

Arvot osaksi arjen työtä

Yritysmaailmassa strategian valmistelu perustuu usein keskusteluun arvoista sekä niistä toimintatavoista, joilla yritys saavuttaa strategiset tavoitteensa. Myös maataloudessa arvot muodostavat tärkeän lähtökohdan toiminnalle.

Luotettavuudella kuvataan maatilayrittäjän suhdetta niin kuluttajiin kuin yhteistyökumppaneihin. Maatilayrittäjän sana pitää ja sopimukset täytetään ajallaan. Kehittyminen puolestaan merkitsee uudistumista maataloudessa niin yksilönä kuin yrityksenä ja yhteisönäkin. Maatilayrittäjän jatkuvan kehittymisen tavoitteena on työn

hallinnan, ammattitaidon ja osaamisen varmistaminen ja samalla myös työhyvinvoinnin edistäminen.

Kuluttajälähtöisyyden peruslähtökohta on, että viljelijän toimintaa ohjaavat ennen kaikkea kuluttajan tarpeet ja odotukset. Tilan tuotteiden ja toiminnan korkea laatu luo pohjan koko elintarvikeketjun kilpailukykyiselle ja kannattavalle toiminnalle.

Elintarviketaloudelle on vahvistettu kansallinen laatustrategia, jota toteutettaessa edistetään myös eri toimijoiden yhteistyötä ja vuoropuhelua. Elintarviketalouden laatutyötä ohjaavat myös yhteisesti sovitut arvot. Ne ovat toiminnan vastuullisuus, asiakkaan tyytyväisyys ja kannattavuus.

Maatilayrittäjä työskentelee useimmiten perheyhteisössä ja harvemmin perinteisessä työyhteisössä. Kumppanit ja monipuolinen yhteistyö ovat kuitenkin maatilayritykselle ja yrittäjälle välttämättömiä. Strateginen kumppanuus voi tarkoittaa esimerkiksi tilojen välistä yhteistyötä, sopimusviljelyä, yhteistoimintarenkaan perustamista tai yhteismarkkinointia monitoimitilalla. Yhteisiä tavoitteita määritetään myös tuottajajärjestössä.

Elintarviketalouden laatustrategiassa vastuullisella toiminnalla tarkoitetaan kestävä kehityksen mukaisten periaatteiden noudattamista. Tämä tarkoittaa, että toiminnassa on otettava huomioon erilaiset ympäristölliset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat.

Eläintautien ehkäisemiseksi, erilaisten kriisitilanteiden hallitsemiseksi ja kuluttajien turvan takaamiseksi laatustrategiaan kuuluu myös vaatimus raaka-aineiden ja lisäaineiden sekä tuotteiden jäljitettävyydestä, josta on säädetty asetuksella. Esimerkiksi elintarvikeketjun toimijan tulee tietää, keneltä hän on hankkinut käyttämänsä raaka-aineet ja mahdolliset lisäaineet sekä kenelle hän on edelleen toimittanut valmistamansa tuotteet. Lisäksi hänen tulee tietää elintarvikkeiden hankkimis- ja toimitamisajankohdat.

Maataloustuottajaa ohjataan tänä päivänä itse valvo-
maan tuotteittensa laatua ja tekemään omavalvonta-
suunnitelma yritystoimintaansa liittyvistä elintarvike-
turvallisuutta vaarantavista tekijöistä sekä vaaratekijöi-
den hallinnasta. Tietoa ja ohjeita omavalvonnasta löytyy
Eviran internetsivujen kautta www.evira.fi.

Elintarvikeketjussa halutaan huolehtia myös siinä työs-
kentelevien ihmisten osaamisesta, hyvinvoinnista ja
jaksamisesta. Tässä oppaan osiossa ”Sosiaalinen kestä-
vyys” puhutaan maatilayrittäjän sosiaalisista suhteista ja
verkostoista sekä yrittäjän, hänen perheensä ja läheis-
tensä sosiaaliturvasta ja hyvinvoinnista.

Toimintaympäristön muutoksen yhteydessä mainit-
tiin yhtenä maatalouteen olennaisesti vaikuttavana tek-
ijänä kotimaisesti ja kansainvälisesti kasvava ympäristö-
tietoisuus. Puuntuotannossa se on merkinnyt metsän-
hoidon sertifiointin käyttöönottoa, maanviljelyssä tark-
kaa harkintaa lannoitteiden ja torjunta-aineiden käyt-
östä. Karjatiloiilla ympäristökysymykset otetaan huo-
mioon muun muassa lannan varastoinnissa ja levitykses-
sä. Ympäristönäkökohdat ovat luoneet myös mahdol-
lisuuden uudelle tuotantomuodolle, luomutuotannolle.
Kylissä maatilayrittäjän maine syntyy myös tilan ym-
päristöstä ja maisemanhoidollisista ansioista. Suomessa
arvostetaan sitä, että tila näyttää ulospäin hyvin hoidetulta.

Pitkän maatalousperinteen omaavassa Euroopassa
vaikuttaa yhä vahva maahenki, joka merkitsee vakavaa
suhtautumista viljeltyyn maahan, omiin juuriin ja histo-
riaan. Sen mukaan hyvä maatilayrittäjä on viljelijä, joka
huolehtii tilan kehittymisestä ja jättää sen entistä pa-
remmassa kunnossa seuraaville sukupolville. Jatkuvuus
yli sukupolvien on ollut Suomessakin maataloustuot-
tajien vahva arvo. Vaikeissakin tilanteissa viljeleminen
sinänsä on koettu arvokkaaksi. Nykymaailmassa tilan
jatkajan löytäminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys.
Kysymys kuuluukin, pitäisikö ajatus jatkuvuudesta kä-

Minkälainen sinun yrityksesi on

- laajentaja
- monipuolistaja
- kehittäjä
- erikoistuva
- tuotantosuunnan vaihtaja
- säilyttäjä
- odottaja
- lopetteleva

sittää uudella tavalla. Onko maatalous mahdollista näh-
dä esimerkiksi vapaa-ajan ja harrastusmahdollisuuksien
tarjoajana?

Mitä sinä arvostat?

Kuka yritys on?

Ulkoisen toimintaympäristön muutokset vaikuttavat
maatilayrittäjän päätöksiin tulevaisuuden suunnasta.
Tilalla tapahtuvat muutokset eivät kuitenkaan tule muu-
alta annettuina, vaan yrittäjä tekee niistä päätökset.
Aktiivinen pohdinta tilan kehittämistä ja sen tulevai-
suudesta auttaa maatilayrittäjää suhtautumaan muu-
tostilanteeseen kehittävällä tavalla.

Muutosten myllerryksessä maatilayrittäjän usko tu-
levaisuuteen on joskus tiukalla. Muutosten keskelläkin on
kuitenkin mahdollista päästä eteenpäin, mutta se edel-
lyttää eri vaihtoehtojen selvittämistä ja omalle tilalle
sopivan toimintamallin löytämistä. Tärkeintä on löytää
oma, hyvä yritysidea.

Jatkuvaan toimintaympäristön muutokseen vasta-

taan maatilayrityksen strategiassa. Sitä suunniteltaessa
painopiste on hyvä asettaa niihin asioihin, joihin maa-
tilayrittäjä voi itse vaikuttaa. Yrittäjän päätöksiä ohjaa
myös tilan koko ja palkatun väen käyttö.

Muutoksiin voidaan vastata kehittämällä tai laajenta-
malla tuotantoa, muuttamalla tuotantosuuntaa tai otta-
malla käyttöön sivuelinkeinoja. Monet maatilat ovat
myös erikoistuneet tuotannossaan, monipuolistaneet
sitä ja verkottuneet sen myymisessä eteenpäin. Useat
tilat ovat löytäneet liitännäiselinkeinoja, joista paikoin
on kehittynyt mittavaa yritystoimintaa, joka jopa antaa
tilalle sen pääasiallisen toimeentulon.

Jo runsas kolmannes tiloista on niin sanottuja moni-
toimitiloja, jotka harjoittavat perinteisen maatalouden
ohessa myös muuta yritystoimintaa. Uudellamaalla ja
Hämeessä monitoimitilojen osuus on yli 40 prosenttia.
Myös tilakoon kasvattaminen on ollut usean viljelijän
valitsema vaihtoehto. Vuonna 2003 maatilojen keski-
peltoala ylitti Suomessa jo 30 hehtaarin rajan.

Seuraavan sivun taulukossa kuvataan tilakoon kehit-
tymistä Suomessa vuodesta 1995 lähtien. Tilastossa
ovat mukana vain tuotantotoimintaa harjoittavat niin sa-
notut aktiivitalat.

Tilakoon kehitys Suomessa

Pelto-hehtaaria	1995 kpl	2003 kpl	2004 kpl	2005 kpl	% tiloista	% pelto-alasta
-2	1 545	993	1 128	864	1	0
2-5	8 443	5 038	4 843	4 265	6	1
5-10	17 049	9 788	9 354	8 706	13	3
10-20	31 280	17 698	16 914	15 956	23	10
20-30	19 691	13 079	12 556	12 002	17	13
30-50	15 451	14 825	14 574	14 194	20	24
50-	6 505	12 293	12 685	13 530	19	49
Yhteensä	99 964	73 714	72 054	69 517	100	100

Lähde: Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus

Ulkoisista muutoksista huolimatta tilan toiminnan laajentamista tai kehittämistä mittavilla investoinneilla ei enää vanhemmalla iällä nähdä välttämättä mielekkääksi, jos tilanpidon jatkajaa ei ole näköpiirissä. Osa maatilayrittäjistä päättääkin jatkaa maatalouden harjoittamista entiseen tapaan eläkeikään saakka, vaikka tilan kannattavuus olisi heikentynyt.

Myös lopettamispäätös on tärkeää tehdä tietoisesti ja harkiten. Maatilayrittäjän on mietittävä, mitä tilalle tapahtuu oman tilanpidon lopettamisen jälkeen. Aktiivinen valinta tilanpidon lopettamisesta vähentää yrittäjän syrjäytymisen uhkaa. Vahvoilla maaseutualueilla peltomaiden poisvuokraaminen ei ole ongelmallista, koska halukkaita vuokraajia kyllä löytyy. Heikoimmilla maatalousalueilla poisvuokraaminen ei aina onnistu. Silloin on katsottava muita vaihtoehtoja, esimerkiksi maatalouden ulkopuolelta. Luopumisjärjestelmä turvaa maatalousyrittäjän toimeentuloa, jos hän päättää luopua tilanpidosta ennen vanhuuseläkeikää.

Kuka sinun yrityksesi on?

Tulevaisuussuunnittelun vaiheet

Maatilayrityksen strategian laatiminen on laaja, monipuolinen ja vaativakin prosessi.

Tulevaisuuden suuntaa pohdittaessa on hyvä vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Miksi olemme olemassa?
Millaista tulevaisuutta haluamme?
- Miten visio toteutetaan näistä näkökulmista
– johtamisen neljä näkökulmaa
- Missä asioissa on onnistuttava
– kriittiset menestystekijät
- Mistä tiedämme, olemmeko onnistuneet
– tavoitetasot ja arviointikriteerit
- Kuka vastaa
– vastuuhenkilöiden määrittäminen
- Miten strategia pannaan käytäntöön
– strategian toteutussuunnitelma

Tilan johtamisen nelikenttä

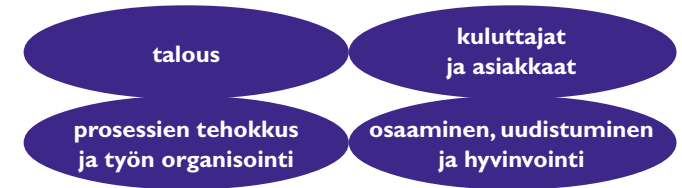
Strategialla on yhteys toiminta- ja taloussuunnitteluun ja maatilayrityksen taloudellisiin tavoitteisiin. Monissa yrityksissä ja organisaatioissa käytetään tasapainotetun tuloskortin (BSC) nelikenttää, jossa ovat mukana talous, asiakas, prosessit ja henkilöstö.

Nelikenttä tuo esiin strategisen johtamisen neljä eri näkökulmaa. Maatilayrityksessä ne voivat olla esimerkiksi talous, kuluttajat ja asiakkaat, prosessien tehokkuus ja työn organisointi sekä osaaminen, uudistuminen ja hyvinvointi.

Nelikentän tarkoituksena on viedä maatalousyrittäjän ajatukset kokonaisuuden hallintaan ja johtamisen merkitykseen sekä sen pohtimiseen, tehdäänkö tilalla oikeanlaisia

työtä. Jokaiseen nelikentän näkökulmaan liitetään tavoitteet sekä niiden toteutumista arvioivat mittarit. Tärkeää on hahmottaa myös, mitkä ovat tilan menestystekijät.

Maatilayrittäjille suunnattu laatujohtamisen valmennus

on antanut eväitä maatalousyrittäjän strategiselle ajattelulle. Laatujohtamisen tavoitteena on nimenomaan johtamisen ja kilpailukyvyyn parantaminen. Laatujohtamisen järjestelmän rakentamisen ja läpiviemisen tulisi johtaa jatkuvaan tilan kehittämiseen. Myös elintarviketalouden laatujohtamista painottaa sitä, että laatu on toiminnan johtamista ja kokonaisuuden hallintaa.

Useita johtamiseen liittyviä linkkejä löydät Melan internetsivuilta www.mela.fi > Työturvallisuus > Kampanjat > Jopas-johtamisella hyvinvointia

Maatilayrityksen taloudellinen tulos ja kannattavuus

Maatilayrityksen tulostavoitteen määrittämiseksi on kysyttävä ennen kaikkea sitä, kuka yritys on kyseessä. Tämä toteutuu pohtimalla yrityksen toimintaa – on toisin sanoen kysyttävä, mitä pitää tehdä, jotta toivotut tulokset saavutetaan. Se, miten asiat tehdään, vaikuttaa tuloksiin.

Maatilayrityksen menestyvän tuotantotoiminnan voidaan katsoa rakentuvan muutaman keskeisen tekijän varaan. Näitä ovat ennen muuta peltojen hyvä kunto, tuotantotekniikan hallinta ja hyvä ammattiosaaminen. Kasvava maatila tarvitsee osaavaa yrittäjää ja riittävästi peltoa. Tilan sijainnilla on myös merkitystä, sillä hyvät kulkuyhtey-

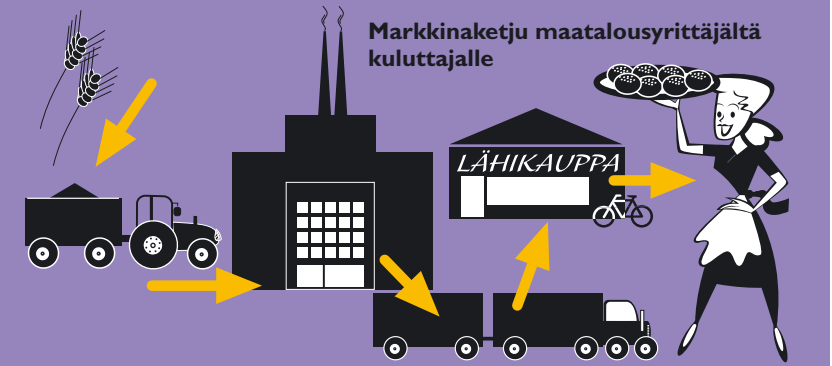
Pärjätäänkö nykyisellä tuotannolla vai tarvitaanko tilalla muuta yritystoimintaa?

Tilalla voi olla yksi tai useampia tuotantosuuntia. Vaihtoehtoja ovat muun muassa

- kasvinviljelytila
- kotieläintila
- metsätila
- monitoimitila
- palkkatyö tulolisänä
- tilan uskäyttö

Monitoimitilojen yritystoimintaa

- koneurakointi
- puun jalostus
- energiayrittäminen
- hevosyrittäjäyys
- luontoyrittäminen
- elintarvikkeiden jatkojalostus
- maisemanhoitosopimukset
- maaseutumatkailu
- ateriapalvelut
- hoivapalvelut
- talkkaritoiminta

det luovat lisämahdollisuuksia esimerkiksi maatilamatkailulle.

Maatilayrityksillä on runsaasti vaihtoehtoja. Tuotantosuuntaa muutettaessa tai yritystä laajennettaessa on tärkeää varmistaa, että tuotteille on olemassa riittävästi kysyntää. Markkinoilla pärjäävät sellaiset edelläkävijät, jotka osaavat ennakoida tulevaa kysyntää ja sen suuntaa. Yrityksen tulevaisuuden kannalta ei ole lupaavaa, jos liikeideana on jollakin alalla menestyvän naapurin jäljittely.

Toimeentulo monitoimitilalta

Hieman yli kolmannes maatiloista harjoittaa perinteisen maa- ja metsätalouden ohella muuta yritystoimintaa. Tiloilla harjoitetaan yleisimmin koneurakointia, puun ja elintarvikkeiden jatkojalostusta sekä matkailupalveluiden ja muiden palvelujen tuotantoa.

Puun jalostukseen kuuluvat muun muassa sahaus, höyläys sekä polttohakkeen tuottaminen. Energiayrittäminen on uusi, kasvava maaseutuyrittämisen muoto. Metsänomistajat ja muut maaseudun yrittäjät tuottavat lämpöä pääasiassa omista metsistä hankitulla energiapuulla ja myyvät sitä kiinteistöille tai aluelämmöksi. Energiaa tuottavia maatilayrityksiä on tällä hetkellä

noin 350, mutta tavoitteena on nostaa määrä tuhanteen vuoteen 2010 mennessä.

Ruokayrittäjäyys ja lähiruoka ovat tuttuja termejä elintarvikkeiden jatkojalostuksen puolelta. Palveluita voivat olla esimerkiksi hoivapalvelut, ateriapalvelut ja talkkaripalvelut ja muut hyvinvointipalvelut. Kysyntää löytyy myös hevosyrittäjyydelle, luontoyrittämiselle ja erilaisille luonnontuotteille.

Maatilamatkailu ja Bed and Breakfast -mallit ovat osoittautuneet monella tilalla hyväksi vaihtoehdoksi ja tulolisän tuojaksi. Muun muassa tilan rakennusten historia voi olla hyvä lähtökohta matkailuaktiiviteettien käynnistämiseksi. Maatilamatkailu on monissa tapauksissa kehittynyt maatalousmatkailuksi, joka tarjoaa vieraille mahdollisuuden osallistua tilan työntekoon.

Kaikki lisätulo ei välttämättä tule suoraan tilalta toiminnan monipuolistamisen kautta, vaan lisätuloa hankitaan usein myös palkkatyöstä tilan ulkopuolelta. Palkkatyö voi olla isännän tai emännän tai kummankin valinta.

Kuluttajat ja asiakkaat

Kuluttajat ja asiakkaat -kenttä ohjaa maatilayrittäjää miettimään, kuka tai mikä tuo minulle yrittäjänä toi-

meentulon. Kysymys on ennen kaikkea maatilayrittäjän asemasta koko elintarvikeketjussa, jossa eri toimijat muodostavat yhtenäisen, maataloustuottajasta kuluttajaan ulottuvan verkoston.

Elintarvikeketjuun kuuluu myös muita toimijoita, jotka tukevat tuotteiden ja palvelujen matkaa ”pellolta pöytään”. Näitä ovat muun muassa eri viranomaiset ja elinkeinoelämän järjestöt, kuten myös tutkimusta, koulutusta ja neuvontaa tarjoavat organisaatiot.

Sopimustuotannossa teollisuus on itse asiassa maatalousyrittäjän asiakas, jonka päätöksistä pitkälti riippuu, minkälaisia tuotteita markkinoille suunnataan ja mitä niistä halutaan kuluttajalle viestiä. Myös kaupan portaalilla on sanansa sanottavana. Maataloustuottajan asiakkuuksien hoidossa onkin kysymys yhteistyöstä muiden elintarvikeketjun osapuolten kanssa. Tuottajan tehtävä on parhaansa mukaan täyttää se, mistä on yhteisesti sovittu. Elintarvikeketjussa voidaan myös yhdessä kehittää uusia toimintatapoja koko ketjun toimivuuden parantamiseksi. Voidaan miettiä, miten toimintaa voitaisiin yksinkertaistaa, tehostaa ja mitä uusia tuotteita olisi mahdollista ja järkevää tuottaa.

Elintarviketalouden toimijat ovat yhdessä laatineet

kansallisen laatustrategian, jonka tavoitteena on taata kuluttajalle laadukkaita ja turvallisia tuotteita. Laatustrategiassa on esitetty elintarviketalouden arvot ja visio, sen toiminta-ajatus sekä menettelytavat.

Suomalaisen elintarvikeketjun yhteinen toiminta-ajatus on yksinkertainen. Elintarvikeketju tarjoaa kuluttajalle turvallisia ja korkealaatuisia tuotteita sekä palveluita kansallisia vahvuuksia hyödyntäen. Lisäksi elintarvikeketju tekee järjestelmällistä laatutyötä ja toimii asiakaslähtöisesti ja kilpailukykyisesti ihmisiä, eläimiä ja luontoa kunnioittaen.

Teollisuuden ohella maataloustuottajan asiakkaita ovat esimerkiksi kauppias, markkinointi- tai hankinta-osuuskunta taikka toinen yrittäjä. Osalla tuottajista on myös suoramyyntiä kuluttajille. Joissakin tapauksissa ostaja-asiakkaana voi olla kunta tai muu julkisyhteisö.

Monitoimitilan yritystoiminnassa maatilayrittäjä on useimmiten lähellä asiakastaan. Suorassa asiakaspinnassa maatilayrittäjän ei tarvitse toimia pelkästään olemassa olevan kysynnän perusteella, vaan hänellä on myös itsellään mahdollisuuksia vaikuttaa kysyntään luomalla uusia tarpeita ja tottumuksia. Kuluttajalle maataloustuottaja haluaa tuottaa sellaisia tuotteita, joita he arvostavat.

Ketkä ovat sinun asiakkaitasi?

Prosessien tehokkuus ja työn organisointi

Myytävän tuotteen hinta muodostuu pitkälti loppukäyttäjän eli kuluttajan maksuhalun mukaan. Muiden toimialojen tapaan myös elintarvikeketjussa kilpailu on tuonut mukanaan hintavaatimuksia, jotka edellyttävät tiloil-takin prosessien kehittämistä. Teollisuuden kanssa solmittavissa tuotantosopimuksissa asetetaan monesti tilan prosesseille omat vaatimuksensa, joiden tarkoituksena on myös varmistaa tuotteiden ja toimintaympäristön laatu. Elintarviketeollisuus tulee jatkossa entistä

Maatilayrittäjän keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat

- toiset maatilayrittäjät
- tuottajajärjestö
- viranomaiset
- kauppiat
- hankinta- ja markkinointi-osuuskunnat
- sopimuskumppanit
- rahoittajat
- lomittajat
- työterveyshuolto
- oppilaitokset
- perheenjäsenet ja kyläyhteisö
- erilaiset internetin vertaisverkostot
- yritysneuvonta
- aikuis- ja täydennyskoulutusta järjestävät tahot

tarkemmin seuraamaan ja valvomaan, kuinka hyvin sopimustuottaja noudattaa sopimuksen velvoitteita.

Esimerkiksi lihanjalostukseen liittyvien prosessien kehittäminen ja töiden organisointi vaikuttaa olennaisesti tilan tuottavuuteen, jonka merkitys on kasvanut keskimääräisten tilakokojen kasvaessa. Käytettävillä koneilla ja laitteilla on oma merkityksensä maataloustuottajan työkuorman kannalta, mutta ne vaikuttavat keskeisesti myös tilan tuottavuuteen. Siksi tehokkaaseen työn organisointiin liittyvät myös teknologiavalinnat sekä mahdolliset ostopalvelut kuten koneurakointi. Tilan hyvä tuloskaan ei aina merkitse tuotantoprosessien tehokkuutta, jos hyvä tulos on markkinaolosuhteiden ansiota.

Oman osaamisen kartoitus antaa vinkkejä siihen, mihin omaa työpanosta kannattaa käyttää ja mitä osaamista on ehkä syytä hankkia ulkopuolelta. Kuten muillakin työpaikoilla, myös maataloudessa on tärkeää, että työn ja tekijöiden määrä on tasapainossa.

Maatilan johtamista ja strategista päätöksentekoa ei voi ulkoistaa, mutta monet muut tehtävät voidaan uskoa muidenkin kuin maatilayrittäjän itsensä suoritettaviksi. Kysymykseen voi tulla lisätyövoiman palkkaaminen, mutta maataloilla kynnys ostopalveluiden käyttämiseen näyttää olevan sitä matalampi. Maksullisten lomituspalvelujen käyttö lisääntyy vähitellen.

Maataloustyön mielekkyys ja monipuolisuus riippuu siitä, miten työt tilalla järjestetään. Töiden järjestelyillä voidaan olennaisesti vaikuttaa myös riskien hallintaan ja viljelijän hyvinvointiin Terveelliset ja turvalliset työolot sekä työaikojen järjestelyt varmistavat viljelijän jaksamista. Jos työympäristössä on huonoa oloa synnyttäviä tekijöitä, jäävät vapaa-ajan ja loma-aikojen hyödyt vähäisiksi. Tilan siisteys ja viihtyisä ympäristö luovat myös lapsille hyvän kasvuympäristön.

Lisätietoa työn organisoinnista ja prosesseista saat Pirjo Jokipiin julkaisusta ”Maatilayrityksen kilpailukyky”. Se löytyy ProAgrian internetsivuilta www.proagria.fi > [Tuotteet](#) > [Julkaisut](#)

Osaaminen ja uudistuminen

Osaamisen johtaminen on maataloudessa muun yritystoiminnan tapaan tulevaisuuden tärkeimpiä haasteita. Strategian, tavoitteiden ja tilalla toimivien ihmisten yhteensovittaminen on olennainen osa osaamisen johtamista. Myös muutosvalmius on keskeisessä osassa.

Investointi maatilayrittäjän oman osaamisen parantamiseen ja tilan kehittämiseen on sijoitus tulevaisuuteen. Oman osaamisen kartuttaminen ja sen täysimääräinen hyödyntäminen edesauttavat asetettujen päämäärien toteutumista, uudistumista ja menestymistä mark-

Maatilayrityksen strategian avainalueita ovat

- tilan johtamisen kehittäminen
- osaamisen ja ammattitaidon varmistaminen
- lisätyövoiman turvaaminen
- riskien hallinta
- työ- ja perhe-elämän yhdistäminen
- työhyvinvointiin panostaminen
- yhteistoiminnan hyödyntäminen
- arviointijärjestelmien kehittäminen.

kinoilla. Osaamiseen on laskettava maatilayrittäjän tietojen ja taitojen lisäksi myös tilan toimivuus ja sen luomat verkostot sekä eri yhteistyökumppanit. Osaamisesta ja oppimisen organisoinnista on tässä oppaassa oma lukunsa.

Mitkä ovat sinun verkostosi ja ovatko ne riittävät?

Seuraavassa muutamia hyödyllisiä linkkejä

- monipuolista tietoa maaseudun kehittämisestä www.lande2000.fi
- maaseutuyrittäjyyden edistämiskeskus Edun sivusto www.edu.fi
- tietoa hevosityrittäjille ja hevosityritystoimintaa suunnitteleville www.hevosyrittajat.fi
- hoivayrittäjille tarkoitettu sivusto www.hoivayrittajat.com
- maaseutumatkailuyrittäjien oma sivusto www.suomenmaaseutumatkailu.fi
- palvelee koneyrittäjiä www.konearena.fi/palveluarena
- koottua tietoa yritysten julkisista palveluista www.yrityssuomi.fi

Maatilayrityksen suunnittelun avainalueet

Toisin kuin usein ajatellaan, maatilan johtaminen ei ole pelkkää prässihousuissa istumista. Päinvastoin, tilan johtaminen on keskeinen osa maatilayrittäjän työtä. Sen lähtökohtina ovat tilan visio, sen arvot sekä yrittäjän itsensä luoma toimintastrategia. Kokonaisuuden hahmottamisessa voi olla apua SWOT-analyysistä, maatilayrityksen vahvuuksien ja heikkouksien sekä mahdollisuuksien ja uhkien pohtimisesta ja kirjaamisesta.

Strategian eli määrittämiensä tavoitteiden toteuttamiseksi maatilayrittäjä valitsee ne keinot ja toimintatavat, joilla hän voi saavuttaa tavoitetilanteen. Sen jälkeen onkin kysymys toimeen tarttumisesta ja aikataulujen noudattamisesta. Lisäksi on huolehdittava tuotteiden laadusta ja toiminnan kehittämisestä siten, että tilalla voidaan vastata yhtäältä toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin, sekä toisaalta asiakkaiden ja kuluttajien muuttuviin tarpeisiin.

Yksi johtamisen tärkeimpiä asioita on tavoitteiden pittäminen realistisina. Tämä tarkoittaa sitä, että maatilayrityksessä on riittävät voimavarat valittujen tavoitteiden toteuttamiseen. Maatilalla on pitkälti kysymys vil-

jelijän itsensä johtamisesta, mutta myös siitä, miten maatilayrittäjä haluaa ja osaa käyttää hyödykseen verkostoja, yhteistoimintaa ja ostopalveluita. Kaikkea ei välttämättä tarvitse tehdä itse. Suuremmilla tiloilla johtaminen voi muiden työpaikkojen tapaan olla myös palkatun väen esimiehenä toimimista. Johtaminen on aina paitsi tuotannon tai palvelun johtamista, mutta myös ihmisten ja heidän osaamisensa luotsaamista.

Keskeistä maatilayrittäjän itsensä johtamisessa on oman ammattitaidon ja osaamisen ylläpitäminen ja kartuttaminen, johon on varattava ja rauhoitettava myös aikaa ajankäytön vuosisuunnitelmassa. Tilan riskien hallinta varmistaa osaltaan maatilayrittäjän terveyttä, jonka edistämiseen yrittäjä saa apua myös työterveyshuollolta. Myös työn ja perheen yhteensovittaminen, muun muassa lomapidosta huolehtiminen vaikuttaa maatilayrittäjän hyvinvointiin, jota tukevat myös ystävät ja harrastukset.

Johtamisessa on usein kysymys muutoksen hallinnasta eli siitä, miten lainsäädännössä tai toimintaympäristössä tapahtuvat uudistukset kohdataan. Muutostilanteessa on tärkeää miettiä, mikä muuttuu ja miksi muutos tapahtuu. Kun vastaukset näihin kysymyksiin ovat selvillä, on syytä pohtia, mitä muutoksia omassa maatilayrityksessä on tehtävä ja miten muutos toteutetaan käytännössä. Tässä pohdinnassa ulkopuolinen neuvonta-apu on usein tarpeen. On tärkeää keskustella muutoksista myös puolison, lasten sekä mahdollisesti myös muun lähipiirin kanssa. Muutostilanne tuo monesti esiin myös tarpeen täydentää osaamista tai parantaa omaa suorituskykyä. Motivaation kannalta on hyvä erikseen kirjata muutostilanteiden tulokset ja hyödyt.

Yhtä tärkeätä kuin strategian luominen ja toteuttaminen on toiminnan ja tuloksen seuranta ja arviointi. Hyvä suunnittelu ja asioiden muistiin merkitseminen ovat arvioinnin perusedellytyksiä. Maatilallakin tarvitaan johtamisjärjestelmä, johon on jäsennetty kolme asiaa: tavoit-

Maatilayrityksen sisäiset riskit

Ihmiset	Tuotanto	Omaisuus
Työturvallisuus ja hyvinvointi <ul style="list-style-type: none"> - työn henkinen kuormittavuus - työn fyysinen kuormittavuus - työtapaturmat - ammattitaudit ja sairastumien - koneiden käyttöturvallisuus Perhe <ul style="list-style-type: none"> - perheen sisäiset suhteet - perheenjäsenen turvallisuus - vapaa-ajan turvallisuus Vieras työvoima <ul style="list-style-type: none"> - osaavan työvoiman saatavuus - työsopimukset - työnantajan veloitteet - perehdyttäminen 	Koneet <ul style="list-style-type: none"> - koneiden käyttövarmuus - konekapasiteetti - konerikot - sähkölaitteet - tieto- ja automaatiojärjestelmät - lämmitysjärjestelmä Työn organisointi <ul style="list-style-type: none"> - työn ja vastuun jako - työmäärä ja aikataulut - työmenetelmät - lomitus ja urakointi - verkostoituminen ja yhteistyö - sääriski Kuljetukset ja liikenne <ul style="list-style-type: none"> - tilan sijainti ja saavutettavuus - työkoneiden liikenneturvallisuus - tilan sisäinen liikenne - tiestön kunto Tuotteet <ul style="list-style-type: none"> - lajike, vaatimukset, kasvinsuojelu - maito, käsittely, puhdistus - liha, rotu, perimä 	Kiinteistöt ja tilukset <ul style="list-style-type: none"> - rakennuste kunto - paloturvallisuus - rakenteellinen turvallisuus - soveltuvuus käyttöön - luonnontuhot Tuotantopanokset <ul style="list-style-type: none"> - maan laatu ja saatavuus - peltolohkojen kunto - pellon vesijärjestelmä - energia - talousveden laatu ja saatavuus - raaka- ja apuaineet Eläimet <ul style="list-style-type: none"> - eläinten terveys - eläinten aiheuttamat tapaturmat ja ammattitaudit - eläinten sirot ja kuljetukset Metsä <ul style="list-style-type: none"> - metsävahingot - metsätöiden turvallisuus

Lähde: Maaturva-hanke, MTT,VTT

teet, tulokset sekä prosessit. Tilalla tehtävä paperityö ei siis ole pelkkää byrokratiaa, vaan kerätyistä tiedoista on apua tilan kehittämisessä. Tuttu tokaisu, jonka mukaan hyvin suunniteltu on puoliksi tehty, ei siis ole vailla katetta.

Riskien hallinta on osa johtamista

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) ja Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (VTT) Maaturva-hankkeessa on luotu maatilaa haavoittuvuusanalyysi ja siihen liittyvä riskikartta. Sen mukaan maatilalla riskit voidaan jakaa maatilayrityksen sisäisiin riskeihin, ulkoihin riskeihin ja ulkopuolisille aiheutuviin riskeihin. Ulkoisia riskejä ovat ennen muuta rahoitukseen, markkinoi-

hin, verkostoihin ja politiikkaan liittyvät riskit. Ulkopuolisille aiheutuviin riskeihin on määritelty asiakkaille ja ympäristölle aiheutuvat riskit. Kuten yllä oleva taulukko osoittaa, sisäiset riskit liittyvät puolestaan ihmisiin, tuotantoon ja omaisuuteen.

Arvioinnista ja mittareista

Erilaiset mittarit sekä niiden tulokset tukevat maatilayrittäjän päätöksentekoa ja ovat avuksi tulevaisuuden suuntaa arvioitaessa ja maatilayrityksen kehittämistä suunniteltaessa. Niitä voidaan hyödyntää taloudellista tilannetta selvitettäessä, kuluttaja- ja asiakaslähtöisyyttä parannettaessa, osaamista ja prosessien tehokkuutta

tarkasteltaessa sekä työhyvinvointia pohdittaessa. Tavoitteiden toteutumisen ja saavutettujen tulosten arvioinnissa mittarit ovat välttämättömiä. Jokainen tila joutuu itse miettimään omat mittarinsa, mutta maatilayrittäjän ei tarvitse suoriutua tästäkään tehtävästä yksin. Maatalouden neuvontajärjestöillä on talouden ja tuotannon arviointiin useita hyviä tuotteita, joita kannattaa käyttää hyödyksi. EU-tukihakemukset ja pakollinen lohkokirjanpito sekä veroilmoitukset tuottavat paljon tietoa arvioinnin pohjaksi.

Mittareiden käyttäminen on tärkeää myös tilan uudistamisen kannalta. Sitä, mitä ei mitata, ei yleensä myöskään kehitetä. Tämä näyttää olevan totta esimerkiksi ympäristövaikutusten osalta. Pelkkä ympäristön tilan seuraaminen ei vielä tuo muutoksia tekemisen tapaan.

Muutoinkin parannustoimiin ryhdytään yleensä vasta, kun selkeinä lukuina olevat mittaustulokset ovat käytettävissä. Mittarit tuovat esiin ongelmakohtat, joihin kyetään reagoimaan. Toistuvissa mittauksissa näkyvä mahdollinen muutos huonompaan suuntaan käynnistää myös pohdinnan siitä, mitä jatkossa pitäisi tehdä toisin.

Tasapainotetun tuloskortti ja johtamisen nelikenttä muodostavat hyvän arvioinnin perustan. Maatilayrittäjät osaavat kyllä mitata taloudellista tulosta, mutta vasta kaikkien neljän tuloskortin näkökulman (1. talous, 2. kuluttajat ja asiakkaat, 3. prosessien tehokkuus ja työn organisointi, 4. osaaminen, uudistuminen ja hyvinvointi) tarkastelu antaa selkeän kuvan siitä, tehdäänkö tilalla oikeanlaisia töitä. Myös maatilayrittäjille suunnattu laatu- ja järjestelmäkoulutus on luonut pohjaa kokonaismittaamiselle. Hyvä tapa systemaattiseen arviointiin onkin arvioida toimintatapoja yhdessä tulosten kanssa.

Kokonaisuuden mittaamiseen on kehitetty myös Pro-Agrian Maatilan kilpailukykymittari. Siihen sisältyy kuusi osa-aluetta, jotka ovat: 1. strateginen suunnittelu, 2. johtaminen, 3. asiakkuuden hallinta, 4. tiedot ja niiden hy-

Maatilayrityksessä tarvitaan mittareita

- taloudellisen tuloksen mittaamiseen
- osaamisen mittaamiseen
- kuluttajien tyytyväisyyden mittaamiseen
- asiakkaiden tyytyväisyyden kartoittamiseen
- työn organisoinnin mittaamiseen
- työhyvinvoinnin mittaamiseen
- yhteistyön sujuvuuden mittaamiseen

Tavoitteena maatilayrityksen ja yrittäjän etu

- tuotannon tarpeisiin vastaaminen
- asiakkaiden ja kuluttajien tarpeisiin reagoiminen
- maatilayrityksen kehittäminen
- omasta ja perheen hyvinvoinnista huolehtiminen
- työn ja perheen yhteensovittaminen.

väksikäyttö, 5. ihmiset ja osaaminen sekä 6. prosessit. Mitarin antaman tuloksen avulla maatalousyrittäjä voi verrata saatua tulosta aikaisempaan sekä myös muiden yritysten tulokseen. Kilpailukykymittari on yhteensopiva Euroopalaisten laatujärjestelmän ja laatupalkintoperusteiden EFQM:n (European Foundation for Quality Management) kanssa. Sekä kilpailukykymittari että EFQM ottavat huomioon arvioijan ”oman sarjan”. ProAgrian kilpailukykyarviointi on maksullinen konsultointipaketti, joka on tarkoitettu yksityisille maatalousyrityksille ja pienryhmille.

EFQM-laatupalkintoperusteet sisältävät tärkeitä asioita myös työhyvinvoinnin kannalta. Tuotteen huono laatu on aina merkki siitä, että kaikki asiat eivät ole kunnossa. Maatilayrittäjän on silloin kysyttävä itseltään, onko vika prosesseissa vai kenties siinä, ettei oma osaa-

minen ole riittävää. Kyse voi olla myös siitä, että yrittäjä on liian väsynyt eikä jaksakaan työskennellä vaadittavalla tavalla. Esimerkiksi lihanjalostuksessa teurastamon antama lihan hylkyprosentti on viesti asiakastytyväisyydestä, mutta samalla se antaa kuvan viljelijän osaamisesta ja tilan prosesseista.

Asiakastytyväisyyttä voidaan maatilamatkailussa mitata esimerkiksi asiakaskyselyn avulla. Muita merkitseviä tekijöitä ovat esimerkiksi asiakkaiden pysyvyys, asiakaskohtaisten ostojen määrä ja markkinaosuuden kehitys. Yrittäjän kannattaa tarkkailla myös asiakkaiden reaktioita. Yhteistyö kangertaa, jos esimerkiksi maitoauton kuljettaja joutuu talvella monta kertaa huomauttamaan, että tie on hiekoittamatta.

Maatilayrittäjälle on tärkeää, että työ tuottaa taloudellisen tuloksen lisäksi myös hyvinvointia. Yrittäjän yhteistyön määrä ja laatu heijastuvat myös tilan tulokseen. Vuorovaikutustaidot tulevat käytännössä mitatuiksi esimerkiksi pankinjohtajan kanssa neuvoteltaessa tai tilan tarkastajien käyntien yhteydessä. Sosiaalista yhteistyötä ja luottamusta kuvaa muun muassa se, montako puhelua maatilayrittäjä saa viikossa yhteistyökumppaneiltaan ja kuinka moni niistä sisältää kehuja ja kuinka moni moitteita. Omia ihmissuhdetaitoja johdattaa ajattelemaan myös itselle tehty kysymys: ”Kuinka monta sellaista todellista ystävää sinulla on, joille voit soittaa koska tahansa?”

Työterveyshuoltoon kuuluminen on hyvä työhyvinvoinnin mittari, koska työterveyshuollossa käydään läpi työkykyyn ja jaksamiseen liittyviä kysymyksiä. Sairastumisia ja tapaturmia sekä niihin johtaneita syitä kannattaa seurata. Työkunnon mittarina voidaan pitää myös sitä, onko maatilayrittäjä osannut hoitaa työnsä niin, että hän on voinut pitää lomansa suunniteltuun aikaan.

Miten sinä arvioit toimintaasi?

Työn ja vapaa-ajan yhteensovittaminen – johtamisen uusi haaste

Tutkimusten mukaan maatalousyrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika on 48 tuntia, mikä on kolme tuntia pidempi kuin muilla yrittäjillä ja peräti yhdeksän tuntia pidempi kuin palkansaajilla keskimäärin.

Maatilayrittäjät kohtaavatkin arjessaan usein aikapulan. Moni asia on tehtävä itse, koska muilta ei ole saatavissa apua eikä tehtäviä voi jakaa samaan tapaan kuin työpaikoilla. Hyvä suunnittelu ja asioiden paneminen tärkeysjärjestykseen auttavat kuitenkin jaksamaan. Työtehoseurassa tehtyjen selvitysten perusteella maataloilta suunnitellaan huolella esimerkiksi laajentamisen tekniset ja taloudelliset edellytykset. Vaikka tuotantomenetelmät ja koneet pohditaankin tarkasti, työvoiman riittävyys jää usein varsin vähäisten selvitysten varaan. Omasa hartiapanosta uskotaan löytyvän voimavaroja ja joustoa.

Työmäärän lisääntyminen voi johtua peltoalan kasvusta, kotieläinten määrän lisääntymisestä tai lisäelinkeinojen käyttöönottoamisesta. Työmäärän hallinnan varmistamiseksi Työtehoseura on julkaissut tietokonepohjaisen työmäärän hallintaohjelma TTS-Managerin, joka on saatavissa CD-levyllä. Ohjelma on myös tulossa ProAgrian Maaseutukeskusten neuvojien käyttöön.

Organisointikykyä tarvitaan muun muassa erilaisten työhuippujen aikana. Yhteistyö naapureiden kanssa ja tilapäisavun käyttäminen helpottavat tilannetta, samoin urakoitsijoiden käyttö. Ajankäytön suhteen ei kuitenkaan aina ole valinnanvaraa, vaan joskus on tehtävä pitkää päivää. On kuitenkin huolehdittava siitä, että tiivis työrupeama ei muodostu liian pitkäaikaiseksi.

Usein ajatellaan, että tilan kannattavuuden säilyttäminen ei anna mahdollisuuksia ulkopuolisen väen palkkaamiseen. Tilanpitoon liittyy usein näkemys, jonka mukaan maatilayrittäjän kuuluu selvittää yksin.

Melan internetsivuilla kerrotaan

- kuka saa vuosilomaa
- kuka saa sijaisapua
- miten vuosilomaa haetaan
- miten sijaisapua haetaan
- mitä töitä lomittaja tekee
- miten lomituksen pitäisi tilalla valmistautua.

www.mela.fi

Vaikka tila ja investoinnit kasvavat, ajatellaan, että työt tehdään kuitenkin itse, mikä hankaloittaa tuntuvasti työvoiman rekrytointia. Kysymys kuuluukin, miten ajattelua voisi kääntää siihen suuntaan, että kannattavuus voi syntyä myös siten, että tekee eri asioita eri tavalla kuin aikaisemmin. Aina ei ole kunniaakasta eikä hyvinvoinnin kannaltakaan edullista pyrkiä selviämään omillaan.

Ongelmia tässä aiheuttavat usein ulkopuolisen työvoiman niukka saatavuus sekä tiukat työnantajavelvoitteet. Silloin kun työntekijän palkkaaminen edes naapuritilan kanssa yhteisesti ei tunnu mahdolliselta, tuo urakoitsijan käyttö helpotusta työtaakkaan ja ajankäyttöön.

Maatilayrittäjältä pitäisi riittää aikaa myös perheelle ja harrastuksiin. Vahvan maaseutuperinteen mukaisesti aikaa tarvittaisiin lisäksi moniin kylän yhteisiin toimintoihin ja sen elinvoiman ylläpitämiseen sekä usein myös yhteiskunnalliseen toimintaan kotikunnassa.

Lisäksi maatilayrittäjä tarvitsee lomaa, joka auttaa säilyttämään henkistä vireyttä ja työkykyä. Loma on välttämätön myös muille maatilayrittäjille kuin karjatilallisille. Yhteinen loma puolison kanssa merkitsee usein uutta

ympäristöä ja antaa mahdollisuuden parisuhteen hoitamiseen. Useimmiten lomat pidetään monessa jaksossa.

Piirrä oman tilasi vuosikelloon erilaiset työjaksot. Suunnittele siihen myös lomat.

Vuosiloma ja sijaisapu

Karjataloudenharjoittajat ovat oikeutettuja 25 päivän vuosilomaan (1.1.2008 alkaen), minkä lisäksi heillä on mahdollisuus ostaa tuettua maksullista lomituspalvelua. Kaikilla maatalousyrittäjillä on oikeus sijaisapuun esimerkiksi sairausloman aikana.

Suomessa lomitusjärjestelmä on kattavampi kuin missään muussa maassa. Sen toimeenpanosta vastaa Mela. Lomituspalveluiden käytännön järjestämisestä vastaavat eri puolilla maata sijaitsevat noin 100 paikallisyksikköä. Lomituspalveluiden jatkuvuus sekä järjestelmän

luotettavuus ja kustannustehokkuus ovat tärkeitä asioita maatalousyrittäjän hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta.

Lomitusrenkaaseen kuulumisen turvaa lomien toteutumisen oikeaan aikaan ja tutun lomittajan, joka yleensä tuntee tilan olosuhteita. Lomitusrenkaassa on mukana yleensä neljästä viiteen tilaa, joita palvelee yksi kunnan palkkaama lomittaja. Mahdollista on myös, että lomitusrenkaaseen kuuluvat tilat palkkaavat yhteisen lomittajan. Lomitusrenkaissa lomitus suunnitellaan vähintään kolme kuukautta eteenpäin.

Muutokset vaativat vahvaa osaamista

Maatalouden toimintaympäristö ja maailma sen ympärillä muuttuvat kiihtyvällä tahdilla. Tämä muutos vaikuttaa myös osaamisvaatimuksiin. Kyetäkseen vastaamaan tulevaisuuden kasvaviin haasteisiin maatilayrittäjä tarvitsee aivan toisenlaisia valmiuksia ja osaamista kuin aiemmin.

Osaaminen merkitsee yhtäältä tietoa maatalousyrittämisen eri osa-alueilta ja toisaalta taitoa soveltaa näitä tietoja oman maatilayrityksen kannalta hyödyllisellä tavalla. Tähän kuuluu olennaisena osana myös tavoitteiden asettaminen, strategian luominen sekä kyky mitata toiminnan tuloksellisuutta. Ennen kaikkea osaaminen on johtamista eli kokonaisuuden hallintaa niin maatilayrityksen kuin oman elämän ja perheen osalta.

Osaamista on päivitettävä

Ajanmukaiset tiedot ja taidot helpottavat työntekoa ja lisäävät tehokkuutta. Osaamista kannattaa vaalia ja kehittää senkin vuoksi, että hyvä ammattitaito ja oikeiden asioiden osaaminen edistävät maatilayrittäjän jaksamista.

Oppimisen taitoa kartutetaan lapsesta alkaen, mutta eniten siihen vaikuttavat koulunkäynti ja opiskelu aika. Tällöin eri oppimisen keinot tulevat tutuiksi ja kukin löytää oman luontaisimman tapansa oppia uusia asioita. Samalla opitaan suunnittelemaan opiskelua sekä jäsentämään ja arvioimaan tietoa. Vaatimaton pohjakoulutus voi rajata uuden oppimisen mahdollisuuksia.

Osaaminen edistää maatilayrityksen menestystä

- uusien asioiden oppiminen edellyttää halua ja mahdollisuutta oppia
- eri ihmisten valmiuksia voidaan liittää yhteen
- mieti, mistä ja keneltä saat tukea ja apua

- verkko-oppiminen avaa uusia polkuja
- kaikenikäiset tarvitsevat jatkuvaa oppimista
- iäkkäiden ja nuorten oppimistapa on erilainen
- kokemustietoa voidaan siirtää

Kokonaistietämys on koulutuksen, kokemuksen, arvomaailman, tunteiden ja ammattitaidon summa.

Oppimisen taitoon kuuluu olennaisesti halu itsensä kehittämiseen ja valmius jatkuvaan, elinikäiseen uusien asioiden oppimiseen. Hyvä koulutusjärjestelmä ja hienotkaan luennot eivät auta, ellei maatilayrittäjä halua lähteä omaehtoisesti mukaan opiskelemaan. Muuttuvissa oloissa ja uusissa tilanteissa on tärkeää osata soveltaa aiemmin opittua.

Osaamiskartoituksen pohjalta on hyvä lähteä laatimaan henkilökohtaista opintosuunnitelmaa, joka perustuu omaan yksilölliseen koulutustarpeeseen. Henkilökohmainen opintosuunnitelma on maatilayrittäjälle tärkeä sen-

kin vuoksi, että se antaa opinnoille selkeän suunnan. Aikuisopiskeluun on myös mahdollista saada tukea.

Maatilayrittäjien mahdollisuudet erilaiseen lisä- ja täydennyskoulutukseen ovat nykyään varsin monipuoliset. Uuden oppiminen on nykyään mahdollista niin etäopiskelun, aikuisopiskelun, näyttötutkinnon kuin yksittäistapauksissa räätälöityjen opintosuunnitelmien kautta.

Tuottajajärjestö, neuvontajärjestö, eri oppilaitokset ja tutkimuslaitokset järjestävät koulutus- ja seminaaritilaisuuksia sekä opintokursseja. Eri tuotantolaitokset, kuten meijerit ja lihatalot, maatalouskaupat ja vakuutusyhtiöt

järjestävät sopimusasiakkailleen oman alansa tiedotus- ja koulutustilaisuuksia kulloinkin ajankohtaisista aiheista.

Neuvontajärjestö ProAgria Maaseutukeskusten Liitto tarjoaa maaseutuyrittäjille tuotteistettuja neuvontapalveluita. Lisäksi ProAgria järjestää talous- ja laatu-koulutusta sekä luomuviljelyyn ja maaseutumatkailuun liittyvää valmennusta. ProAgrialla on tarjolla myös konsultointia yksittäiselle yrittäjälle tai pienryhmälle.

Koulutukseen on mahdollista saada taloudellista tukea. Maatalousyrittäjien opintorahaa voi saada maatalousyrittäjän eläkelain mukaan vakuutettu 18–60-vuotias henkilö, joka ei saa muualta tukea opintoihinsa. Opintorahaa myönnetään maatalouden tai tuotannon monipuolistamiseen tähtäävään koulutukseen tai maatalouden yhteydessä harjoitettavaan, pienyritystoimintaan liittyvään koulutukseen. Opintorahaa haetaan TE-keskuksesta.

Lisäksi maatilayrittäjä voi saada aikuiskoulutustukea omaehtoiseen koulutukseen. Päätoiminen opiskelija saa Kelan maksamaa opintotukea. Lisätietoa: www.kela.fi, www.opintoluotsi.fi, www.koulutusrahasto.fi

Mitä lisäoppia koet tarvitsevasi ja mistä sitä hankit?

Rakennetuki edellyttää luonnonvara-alan koulutusta

Aloittavalla maatilayrittäjällä eli tilanpidon jatkajalla on mahdollisuus hakea ja saada alueensa TE-keskuksesta aloittamistukea ja investointitukea. Luopuvien maatalousyrittäjien toimeentulon turvaamiseksi ja maatalojen rakennekehityksen edistämiseksi on Suomessa kehitetty luopumistukijärjestelmä.

Oman alan tuntemuksen lisäksi maatilayrittäjälle ovat eduksi

- kyky johtaa ja kehittää tuotantoa
- lujuus ja määrätietoisuus
- hyvä paineensietokyky
- kyky omaksua ja sopeutua muutoksiin
- vuorovaikutustaidot ja yhteistyövalmiudet
- kyky antaa kiittävää ja korjaavaa palautetta
- kyky jakaa vastuuta

Sekä aloittavan maatilayrittäjän rahoitustuessa että luopumistuessa edellytetään tilanpidon jatkajalta vähintään toisen asteen ammatillista luonnonvara-alan koulutusta tai muuta vastaavaa koulutusta. Käytännössä tämä tarkoittaa maatalouden, metsätalouden tai puutarhatalouden perustutkinnon suorittamista.

Tätä peruskoulutusta ei kuitenkaan vaadita aloittavalla maatilayrittäjältä, jolla on takanaan kolmen vuoden käytännön kokemus maataloudesta ja lisäksi vähintään 20 opintoviikon tai 30 opintopisteen koulutus maatilayrityksen tuotantosuuntaan liittyvältä alalta. Mikäli koulutusta ei ole, yrittäjän on sitouduttava hankkimaan se kahden kalenterivuoden kuluessa.

Opintoja voidaan suorittaa monella eri tavalla. Oppilaitoksessa paikan päällä tapahtuvan opiskelun lisäksi voidaan opiskella etäopiskeluna tilalta käsin, oppisopimus-koulutuksena tai suorittamalla niin sanottu näyttötutkinto. Oppilaitoksen kanssa voidaan tapauskohtaisesti sopia myös yksilöllisestä opintojen suorittamisesta räätälöidyn opintosuunnitelman mukaisesti.

Opetushallituksen internetsivuilta www.oph.fi löytyy

lisätietoa oppilaitoksista, opintosisällöistä, opintosuunnitelmista ja erilaisista opiskelumahdollisuuksista.

Vuorovaikutustaitoja ja muita yleisiä valmiuksia

Osaamisen kolmiyhteyden muodostavat tiedot, taidot ja asenteet. Itsensä hallinta on maatilayrittäjän onnistumisen peruslähtökohta: työllistäähän hän itse itsensä ja usein koko perheensä. Päivästä toiseen on jakettava tehdä asiat kunnolla ja kehitettävä itseään. Samalla on myös kehitettävä tilaa ja sen toimintoja. Yrittäjyys edellyttää omaaloitteisuutta, rohkeutta ja kekseliäisyyttä. Monipuolista ja alati kasvavasta tietovirrasta on osattava hankkia itselle merkitykselliset tiedot ja kyettävä tulkitsemaan ja hyödyntämään niitä. Tilalla tehtävät päätökset edellyttävät harkinta- ja päätöksentekokykyä. Ongelmatilanteissa tarvitaan lisäksi ongelmanratkaisutaitoja sekä joustavuutta ja uusia ja luovia työskentelytapoja. Tarvittavat muutokset on myös vietävä läpi.

Osaamiskartoituksessa kysytään

- mitä osaamista maatilayrityksessä tarvitaan
- mitä osaan tai mitä me osaamme
- mitä tarpeellista osaamista puuttuu
- mitkä ovat omat oppimis- ja kehittymistavoitteemme
- mistä muualta hankimme tilalle lisäosaamista
- mitä oppimistapoja valitsemme.

Työhuippujen aikaan maatilayrittäjän on osattava käyttää tilapäisesti myös ulkopuolista työvoimaa. Tilakoon kasvaessa tilalle saatetaan palkata ammattitaitoisia työntekijöitä, jolloin maatilayrittäjä tarvitsee alan työsuhdeasioiden sekä työsuojelumääräysten ja ohjeiden tarkkaa tuntemusta ja noudattamista. Myös vaativissa urakkoissa voidaan tarvita ulkopuolista erikoisosaamista. Tietoa työnantajana toimimisesta löydät osoitteesta www.mtk.fi/reppu > [Jäsenedut](#) > [Neuvonta ja lakiapu](#) > [Työnantajapalvelut](#).

Tämän päivän työelämässä korostuvat ennen kaikkea vuorovaikutustaidot. Näillä tarkoitetaan kykyä ja halua keskustella, taitoa ottaa toiset ihmiset huomioon ja viedä asioita eteenpäin. Nämä maatilayrittäjän taidot tulevat tarkimmin punnittua neuvottelutilanteissa esimerkiksi maataloushallinnon, EU-tarkastajien tai pankinjohtajan kanssa. Myös markkinointi ja asiakkaiden kohtaaminen vaativat sosiaalisia taitoja. Kykyä keskustella ja ottaa asiat puheeksi tarvitaan arjen keskellä niin työnteossa kuin perheen parissa.

Minkälaisiksi arvioit omat vuorovaikutustaitosi?

Osaamiskartoitus – mitä osaamista tarvitaan

Maatalouden toimintaympäristön muuttuessa ja toimintatapojen kehittyessä on aina välillä hyvä pysähtyä miettimään, mitä osaamista maatalousyrityksen pyörittäminen jatkossa edellyttää ja löytyykö tilalta riittävästi osaamista uusissa olosuhteissa. Yrittäjällä tai hänen perheenjäsenellään voi olla tarpeelliset tiedot ja taidot, tai ne voivat olla hänen hankittavissaan. Tietoja on usein tarpeellista täydentää ulkopuolisen työvoiman tai yhteistyökumppaneiden avulla. Tärkeää on, että maatilayrittäjä oivaltaa osaamiskartoituksen merkityksen ja käy tilanteensa läpi rehellisenä itselleen.

Osaamiskartoituksen lähtökohtana ovat tilanpidon eri prosessit ja maatilayrityksessä saavutetut tulokset. Hyvät taloudelliset tulokset, tyytyväiset asiakkaat ja maatilayrittäjän jaksaminen viestivät siitä, että tilalla osataan asiat hyvin. Vastaavasti huonot tulokset ja töiden takkuuntuminen saattavat olla seurausta puutteellisesta osaamisesta.

Kun nykyistä taloudellista tilannetta verrataan strategiassa valittuihin tulevaisuuden suunnitelmiin, voidaan hahmottaa maatilayrityksessä tarvittava kokonaisosaaminen. Seuraavaksi kokonaisosaaminen on syytä pilkkoa ensin karkeampiin osiin, esimerkiksi kasvinviljelyn hallitsemiseen, työkoneiden käyttötaitoihin ja rakennusten korjaustöiden hallitsemiseen sekä atk-taitoihin. Tämän jälkeen jokaista osiota tarkastellaan erikseen. Silloin on mietittävä myös tarvittavan osaamisen laajuutta ja syvyyttä.

Vastaavasti on hyvä selvittää, mitkä ovat maatilayrityksessä työskentelevien ihmisten osaamisalueet ja näiden vahvuudet ja heikkoudet. Tällöin on olennaista tunnistaa, missä tehtävissä on itse hyvä ja mitä kaikkea osaamista itsellä on. Esiin voi nousta myös sellaisia taitoja kuten kielitaito, jota ei ole osattu siihen mennessä hyödyntää tilan kehittämisessä.

Kun tarvittavaa kokonaisosaamista verrataan maatilayrityksen käytettävissä olevaan osaamiseen, voidaan nähdä ja ennakoida, mitä osaamista mahdollisesti puuttuu. Tällöin on päätettävä, mitä tietoja ja taitoja oma väki voi kartuttaa sekä missä, miten ja millä aikataululla uuden oppiminen toteutetaan. Toinen vaihtoehto on hankkia tilalle lisäosaamista muualta. Toiminnan arviointi ja sen johdosta tehtävät päätökset ovat maatilayrittäjän vastuulla. Joskus osaamisen puutteet voidaan välttää vaihtamalla suunniteltua toimintatapaa sellaiseen, joka hallitaan tai käyttämällä esimerkiksi ammattitaitoista urakoitsijaa.

Selvitä oma osaamisesi!

Asiantuntija-apu auttaa välttämään karikoita

Osaamisvaatimusten kasvu merkitsee usein sitä, että maatilayrittäjän oma osaaminen on riittämätöntä. Aina-kin yritystoiminnan alkuvaiheessa on hyvä käyttää asiantuntijoiden apua, jotta ilmeiset karikat tulevat kierretyiksi. Kun kaikkien maatilayrityksessä eteen tulevien asioiden hallinta ei enää ole mahdollista, perinteisesti korkeaa avun hankkimisen kynnystä tulisi reippaasti alentaa. Päätökset maatilayrittäjän on kuitenkin tehtävä itse.

Monet erilaiset sopimukset, kuten tuotantosopimukset, urakkasopimukset ja erilaiset kone- tai laitehankintasopimukset sekä vuokrasopimukset vaativat sopimus-oikeudellista osaamista. Maatilayrityksen investointeihin liittyvät sopimukset ovat usein rahallisesti suuria. Asiantuntija-apua on saatavissa tarpeen mukaan tuottajajärjestöstä, neuvontajärjestöstä, pankeista, vakuutusyhtiöistä sekä eri viranomaisaloilta. Esimerkiksi MTK:lla on sopimus yhteistyöstä eri puolilta maata löytyvien

asianajajien kanssa. Sopimusasianajajien ja muiden asian-
tuntijoiden yhteystiedot löydät MTK:n internetsivuilta
www.mtk.fi/reppu > [Jäsenedut](#) > [Neuvonta ja lakiapu](#) >
[Asianajajien rengas](#).

Myös muiden maatalousyrittäjien kokemukset ja nä-
kemykset ovat usein hyödyksi. Silloin kaikkea ei tarvitse
oppia kantapään kautta. Yhteistyö toisten yrittäjien kans-
sa hyödyttää niin aloittavaa kuin pidempään toiminutta
yrittäjääkin. Yhteistyötaidot, kyky toimia erilaisten ihmis-
ten kanssa ja työryhmän jäsenenä, ovat läheistä sukua
vuorovaikutustaidoille. Tärkeää on osata valita oikeat
neuvonantajat ja yhteistyökumppanit.

Mistä sinä haet asiantuntija-apua?

Arvokasta kokemustietoa voi siirtää

Maatilayrittäjän ei tarvitse aina istua kurssilla oppiakseen
uusia asioita. Kaikki yhdessä tekeminen on tärkeää op-
pimista. Koulutusmahdollisuuksien lisääntyessä on ehkä
hukattu kyky ottaa oppia toisten kokemuksesta ja hyö-
dyntää sitä. Nyt on aika herätä miettimään, millä kei-
noin työuran aikana hankitut kokemukset, tiedot ja tai-
dot otetaan käyttöön. On myös hyvä pohtia, miten nämä
voidaan välittää nuoremmille mahdollisimman hyvin.

Maatiloilla on usein pitkä perinne ammattitiedon ja
käytännön taitojen siirtämisessä perheen sisällä sukupol-
velta toiselle. Kokemus on myös opettanut, että työn
vaatimusten kasvaessa ja toimintaympäristön muuttues-
sa opittuja toimintatapoja on aika ajoin tärkeää kyseen-
alaistaa. Joitain työmenetelmiä on yksinkertaisesti pan-
tava romukoppaan. Erityisesti maatilayrityksen johta-
misessa kokeneen viljelijän neuvot ja tuki ovat tarpeen,
koska maatalousyrittäjän ammattikoulutukseen ei sisälly
juurikaan johtamisvalmennusta.

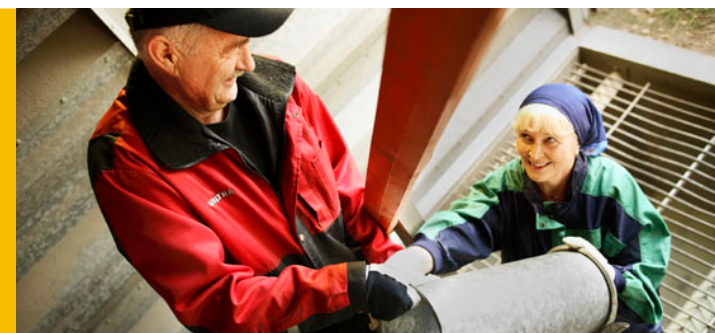
Kokemustiedon siirtämisen tapoja

- perehtyminen uusiin asioihin
- toiselta oppiminen käytännön työssä
- tilakäynnit
- toisten työn seuraaminen
- mentorointi eli viljelijä- tai yrittäjäkummitoiminta
- verkostoituminen
- hyvistä käytännöistä oppiminen

Edistääkseen kokemustiedon siirtämistä MTK on
syksyllä 2005 käynnistänyt oman mentorointiohjelman
viljelijöille ja maaseutuyrittäjille. Mentoroinilla tarkoi-
tetaan yksilöllistä valmennusohjelmaa, jossa mentori eli
ohjaaja välittää aktorille eli ohjattavalle kokemuksiaan,
tietojaan, taitojaan ja näkemyksiään. Ohjelma lisää maa-
tilayrittäjän osaamista ja auttaa häntä jäsentämään oman
tilanteensa. Mentoria voidaan kutsua maaseutuyrittä-
jän viljelijä- tai yrittäjäkummiksi.

Mentorointi on tukiparityöskentelyn muoto, joka ra-
kentuu ennen muuta luottamuksellisista parikeskuste-
luista. Myös kaikki yhdessä tekeminen sekä toisen työn
seuraaminen ja siitä oppiminen ovat oivia tapoja toiselta
oppimiseen. Esimerkiksi 1980-luvulta tutuissa nauta- ja
sikakerhoissa viljelijät keskustelivat tasavertaisina työs-
tään ja toimintatavoista ja oppivat yhdessä uuden tek-
niikan käyttöä hyvin tuloksin. Tänäpäin Maaseudun sivi-
tysliiton opintoryhmät tarjoavat hyvän mahdollisuuden
oppia ja harrastaa yhdessä.

Kollegojen välinen keskustelu ja tavoitteellinen tietojen
ja taitojen lisääminen opintopiirissä on yksi vertaisval-
mennuksen muoto. Mahdollisuus tavata samassa tilan-
teessa olevia muita ihmisiä, joiden kanssa voi jakaa ko-

kemuksia ja nähdä uusia vaihtoehtoja, lisää henkistä
kapasiteettia ja luovuutta. Vertaisryhmään osallistumi-
nen antaa myös turvallisuuden tunnetta.

Vierailut toisissa maatilayrityksissä antavat esimerk-
kejä erilaisista tavoista organisoida ja tehdä työtä. Tilan
kirjoitetut toimintatavat, jotka jäsentävät toimintaa,
auttavat myös perehdyttämistä ja perehtymistä sekä
tarjoavat hyvän lähtökohdan esimerkiksi lomittajien
kanssa käytäville keskusteluille. Toimintatavat voivat ku-
vata esimerkiksi sitä, miten lypsytyö ja rehunjako eläi-
mille on järjestetty.

Maatilojen hyvistä käytännöistä voidaan ammentaa
monia uusia näkökulmia. Esimerkiksi onnistuneen nave-
tan suunnittelija on viettänyt paljon aikaa muissa navetoissa.
Myös vaihtotyöskentely antaa vinkkejä erilaisista tekemi-
sen tavoista. Monissa laatuhankeissa eri vauhtia etene-
vien tilojen yrittäjät ovat oppineet toistensa hyvistä käy-
tännöistä. Kun tilakäynneillä arvioidaan yhdessä tilan
työolosuhteita ja työturvallisuuteen vaikuttavia teki-
jöitä, opitaan sekä uusia käytäntöjä että perehdytään
samalla arviointiprosessiin.

Kenen kanssa sinä jaat kokemusta?

Sosiaalinen kestävyys on hyvinvointia

Sosiaalisella kestävydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä maatilayrittäjän ja hänen perheensä sosiaaliturvaa ja hyvinvointia – niin työssä ja kuin arjessakin. Henkinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet ovat maatilayrityksessä erityisen tärkeitä sen vuoksi, että tila on samalla sekä pienyritys että siellä asuvien koti. Maatilayrittäjän työhyvinvoinnin avaintekijöitä on muun muassa oman ajankäytön hallinta niin, että yritystoiminnalta jää aikaa myös itselle ja läheisille. Tilan ulkopuoliset verkostot antavat myös voimia maatalousyrittäjälle, jolla ei ole tukeaan työyhteisöä.

Sosiaaliturvaa tarvitaan myös takaamaan maaseutu-yrittäjän toimeentulon jatkuvuus eri elämäntilanteissa sekä parantamaan hänen jaksamistaan. Sosiaaliturva suojaaa ammatinharjoittajaa erilaisilta riskeiltä ja muodostaa maatilayrittäjän käytännön turvaverkon.

Vielä 1990-luvun alussa MTK teki valtioneuvoston kanssa maataloustulolakiin perustuvia tuloratkaisuja. EU-jäsenyyden aikana edunvalvonnan paikat ja keinot ovat muuttuneet. Sosiaaliturvasta päättäminen kuuluu kuitenkin edelleen jäsenvaltioille itselleen. Poikkeuksena on maatalousyrittäjien luopumistukijärjestelmä, joka perustuu EY:n maaseudun kehittämisasetukseen ja jota koskeva kansallinen lainsäädäntö on hyväksyttävä EU-komissiossa.

MYEL-työtulo on maatalousyrittäjän sosiaaliturvan perusta

Maatalousyrittäjän eläketurvan perustana on MYEL-vakuutuksen työtulo. Se määrittää maatilayritykskohtaisesti tilan pelto- ja metsähehtaareiden perusteella. Yritykselle voidaan kuitenkin tiettyjen rajojen puitteissa valita hehtaarimäärää suurempi tai pienempi työtulo. Tämän jälkeen katsotaan, ketkä maatilayrityksessä työskentelevät ja kuinka suuri kunkin osuus maatilayrityksen työpanoksesta on. Tarkoitus on jakaa MYEL-työtulo tilalla työskentelevien kesken työpanosten perusteella siten, että tilalla työskentelevä vakuutettu saa sitä suuremman osuuden työtulosta, mitä suuremman osuuden yrityksen töistä hän tekee.

Suomalaiset elävät keskimäärin lähes 80-vuotiaiksi. Naiset elävät hieman pidempään kuin miehet. Eläkkeelle jäädään keskimäärin hieman yli 59-vuotiaina. Kun MYEL-vakuutuksen piiriin tullaan keskimäärin vähän yli kolmikymppisinä, eläkkeellä ehditään olla keskimäärin lähes yhtä pitkään kuin työelämässä työeläkevakuutetuina. On siis tärkeää mitoittaa MYEL-työtulo ja sen kautta eläketurva mahdollisimman korkealle tasolle.

Eläkkeiden lisäksi MYEL-työtulon perusteella maksetaan myös useita muita etuuksia ja korvauksia. Niitä

MYEL-työtulo vaikuttaa maatalousyrittäjän

- vanhuuseläkkeeseen
- työkyvyttömyyseläkkeeseen
- osa-aikaeläkkeeseen
- perhe-eläkkeeseen
- ammattitautikorvauksiin
- tapaturmakorvauksiin
- sairauspäivärahaan
- äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan
- kuntoutustukeen
- luopumistukeen.

ovat esimerkiksi luopumistuki ja maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain MATAn mukaiset korvaukset.

MYEL-työtulon määrä vaikuttaa myös Kelan maksamiin päivärahoihin ja muihin etuuksiin. Voidaan sanoa, että MYEL-työtulon suuruus tai pienuus vaikuttaa lähes kaikkien maatilayrittäjän sosiaaliturvaan ja sen tasoon.

MYEL-vakuutus on erittäin edullinen. Valtion tukeen perustuvan alennusjärjestelmän ansiosta MYEL-vakuutetut maksavat vakuutusmaksua keskimäärin 10,5 prosenttia MYEL-työtulonsa määrästä. Se on noin puolet esimerkiksi muiden yrittäjien YEL:n mukaisesta eläkevakuutusmaksusta.

susta ja hyvin kilpailukykyinen verrattuna yksityisten eläkevakuutusyhtiöiden markkinoimiin vapaaehtosiin eläkevakuutuksiin.

Maatilayrittäjä tarvitsee joskus myös YEL-vakuutuksen

Monella maatilalla harjoitetaan tänä päivänä maatalouden ohella myös muuta yritystoimintaa. Jos yritystoiminta on niin monipuolista, että sitä on pidettävä muuna liiketoimintana ja sitä verotetaan elinkeinoverolain mukaan, on tästä toiminnasta otettava erikseen yrittäjien eläkelain mukainen YEL-vakuutus. MYEL-vakuutuksen yhteydessä voidaan vakuuttaa sellainen liitännäistoiminta, jota verotetaan maatalouden tuloverolain mukaan. Mikäli maataloutta harjoitetaan yhtiömuodossa, voidaan avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömies tai sitoumuksista vastaava osakeyhtiön osakas vakuuttaa tietyin edellytyksin MYELin mukaan. YEL-vakuutetun toiminnan osalta on erikseen huolehdittava myös tapaturmavakuutuksen ottamisesta. Jos maatalousyrittäjä tai hänen yrittäjäpuolisonsa työskentelee tilan ulkopuolella palkkatyössä, huolehtii työnantaja tämän työn eläkevakuuttamisesta sekä tapaturmavakuutuksesta.

Ryhmähenkivakuutus antaa turvaa omaisille

MYEL-vakuutetun henkilön kuoleman jälkeen hänen omaisilleen maksetaan lakisääteisesti ryhmähenkivakuutuskorvaus. Tämä kertakorvaus maksetaan ensisijaisesti puolisolalle, alle 18-vuotiaille lapsille sekä 18–21-vuotiaille päätoimisesti ammattiin opiskeleville lapsille. Myös avopuoliso on tietyin edellytyksin oikeutettu korvaukseen. Ryhmähenkivakuutuskorvausta ei makseta, jos edunjättäjä oli kuollessaan täyttänyt 68 vuotta tai hän oli jo jäänyt MYELin mukaiselle vanhuuseläkkeelle.

Ryhmähenkivakuutuksen korvaus koostuu perussum-

Kuuluvatko kaikki tilasi toiminnot MYEL-vakuutuksen piiriin

Onko oma työtulosi oikealla tasolla

masta, lapsikorotuksista ja tapaturmakorotuksesta. Perussumma vaihtelee noin 15 000 eurosta 4 000 euroon riippuen edunjättäjän iästä kuolinhetkellä. Mitä nuorempi edunjättäjä on, sitä suurempi on myös korvaus. Kustakin alaikäisestä lapsesta maksetaan lapsikorotusta. Jos kuolema on tapaturmainen, sekä perussummaa että lapsikorotuksia nostetaan 50 prosentilla. Korvaussumma on joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta tuloverotuksessa verovapaata, mutta perintöverotuksessa se on veronalaista tuloa.

Sairauspoissaolojen ajalta päivärahaa

Maatilan ja muun yritystoiminnan menestyksellinen hoitaminen riippuu pitkälti maatilayrittäjän omasta päivittäisestä työpanoksesta. Sen vuoksi on tärkeää ehkäistä ennalta sairauksien puhkeamista ja panostaa omaan terveyteen ja työhyvinvointiin.

Maatalousyrittäjistä noin 55 prosenttia ei ole ollut lainkaan poissa töistä sairauden vuoksi viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Vastaavana aikana palkansaajista vain 40 prosenttia arvioi selvinneensä ilman terveydentilasta johtuvia poissaoloja työpaikalta.

Sairauspoissaolopäiviä maatalousyrittäjät ilmoittivat vuonna 2003 keskimäärin 9,8 päivää. Lukumäärä oli kol-

minkertainen vuoteen 2000 verrattuna. Sairauspoissaolot ovat lisääntyneet siitä huolimatta, että yritystoiminnan sitovuus vähentää lyhytaikaisia sairauspoissaoloja.

Maatalousyrittäjälle maksetaan Mela-sairauspäiväraha Kelan omavastuuajalta neljännessä sairastumispäivän jälkeisestä päivästä lähtien yhdeksänteen päivään saakka. Vastaava oikeus on myös YEL-vakuutetuilla yrittäjillä. Jos yrittäjä on sekä MYEL- että YEL-vakuutettu, päivärahaa maksetaan vain MYEL-vakuutuksen perusteella. Jos sairaus jatkuu vielä tämän jälkeen, päivärahan maksaa Kela. Melan ja Kelan sairauspäivärahat määräytyvät molemmat MYEL-työtulon mukaan. Niillä vakuutetuilla, joiden työkyky on heikentynyt tai vaarassa heikentyä sairauden vuoksi, on mahdollisuus kuntoutukseen.

Tapaturmavakuutus seuraa eläkevakuutusta

Pakollisesti MYEL-eläkevakuutettu on automaattisesti lakisääteisen MATA-työtapaturmavakuutuksen piirissä. MATA-vakuutus korvaa maatalousyrittäjätyössä sattuneiden tapaturmien ja tästä työstä aiheutuneiden ammattitautien hoitokulut ja kuntoutuksen. MATA-vakuutuksesta saa myös päivärahaa ja tapaturmaeläkettä.

Sellaiset henkilöt, jotka eivät ole pakollisesti MYEL-

vakuutettuja, mutta tekevät säännöllisesti maatalousyrittäjätyötä, voivat ottaa vapaaehtoisen MATA-työtaturmavakuutuksen. Vapaaehtoinen MATA korvaa tapaturmia lähes yhtä laajasti kuin lakisääteinen tapaturmavakuutus.

Vapaa-ajan MATA-tapaturmavakuutus korvaa yksityistalouden töissä ja vapaa-ajalla sattuneet tapaturmat. Vapaa-ajan tapaturmavakuutuksen voi ottaa henkilö, jolla on pakollinen MYEL-vakuutus tai vapaaehtoinen MATA-työtaturmavakuutus.

Eläkkeelle 63–68-vuotiaana

Maatalousyrittäjien ja heidän perheenjäsentensä työeläke, MYEL-eläke, määräytyy maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti – kuten edellä kuvattiin. Vuoden 2005 alusta voimaan tulleiden uusien eläkesäännösten mukaan viljelijä voi oman valintansa mukaan jäädä vanhuuseläkkeelle joustavasti 63–68-vuotiaana. Osa-aikaeläkkeen voi saada 58 vuotta täyttänyt viljelijä, joka vähentää työnsä puoleen entisestä. Sivutoiminen maatilayrittäjä saa MYEL-eläkkeen muun työeläkkeensä lisäksi. Näitä eri työeläkelakien mukaan kertyneitä eläkkeitä ei enää soviteta yhteen, vaan kaikki työeläkkeet maksetaan sen suuruusina kuin kutakin on ehtinyt karttua. Työkykynsä menettäneellä viljelijällä on oikeus kuntoutustukeen tai työkyvyttömyyseläkkeeseen. Luopumistuki antaa viljelijälle mahdollisuuden luopua tilanpidosta ennen varsinaista eläkeikää.

Maatalousyrittäjät ovat velvollisia ottamaan lakisääteisen MYEL-vakuutuksen. Sen piiriin kuuluvat myös metsänomistajat, kalastajat ja poronhoitajat. Jos yrittäjä ei kuulu lakisääteisen vakuutuksen piiriin, hän voi ottaa vakuutuksen vapaaehtoisena.

Maatalousyrittäjän eläke lasketaan MYEL-vakuutuksessa vahvistetun työtulon perusteella. Eläkkeeseen vaikuttaa työtulo koko työuran ajalta, minkä vuoksi on tärkeää määrittää työtulo riittävälle tasolle heti alusta lähtien.

Eläkkeen määrä riippuu työtulon ohella siitä, minkä ikäisenä maatalousyrittäjä jää eläkkeelle ja kuinka kauan hän on ehtinyt olla vakuutettuna. Jos maatalousyrittäjälle on kertynyt työeläkettä muidenkin eläkelakien kuin MYELin mukaan, hän saa myös nämä muut eläkkeet täysimääräisinä maksuun.

Luopumistuki on maatalousyrittäjän varhaiseläke

Jos maatalousyrittäjä tai poronhoitaja lopettaa pysyvästi maataloustuotannon tai porotalouden harjoittamisen, hänellä on oikeus luopumistukeen jo ennen varsinaista eläkeikää. Luopumistukena maksetaan MYEL-eläke ja lisäksi täydennysosana kansaneläkettä vastaava määrä. Nykyinen luopumistukea koskeva laki on voimassa vuosina 2007–2010. Sen jälkeen järjestelmää todennäköisesti jatketaan edelleen uudella määräaikaisella lailla.

Maatalousyrittäjä voi saada luopumistuen luovuttamalla pellot ja tuotantorakennukset sukupolvenvaihdosjatkajalle tai myymällä taikka vuokraamalla pellot lisämaaksi naapuriviljelijälle. Poronhoitaja saa luopumistuen luovuttamalla porot ja tuotantorakennukset jatkajalle tai luovuttamalla porot porotaloutta ennestään harjoittavalle poronomistajalle.

Luopumistuki edellyttää omistusoikeuden luovuttamista. Tämä voi toteutua joko myynnillä, lahjoituksella tai perinnönjaolla. Vuokraamalla luopuminen on mahdollista enää vuoden 2008 loppuun saakka ja tällöinkin vain lisämaaluovutuksissa.

Luopumistuesta on aina ennen lopullista luopumista haettava ehdollinen päätös. Luopumistukea maksetaan 63 ikävuoteen saakka, jolloin MYEL-eläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi, mutta täydennysosaa maksetaan 65-ikävuoteen asti.

Sukupolvenvaihdokseen liittyy myös monia rahoitusta ja verotusta koskevia kysymyksiä. Niistä lahjaverotuksen

Kela antaa lakisääteistä turvaa, kun

- perheeseen syntyy lapsi
- pientä lasta hoidetaan kotona
- sairastat
- tarvitset kuntoutusta
- tarvitset tukea asumiseen
- opiskelet
- jäät työttömäksi
- haet eläkettä
- omainen kuolee.

www.kela.fi

piiriin kuuluvat kysymykset lienevät maatilayrittäjille yleisimpiä. Huomiota kannattaa kiinnittää myös niin luopujan kuin tilan ostajankin tuloverotukseen. Myös varainsiirtoveron ja arvonlisäveron määräytymisperusteet on hyvä tuntea sukupolvenvaihdostilanteessa. Kaikki tämä merkitsee sitä, että sukupolvenvaihdosta kannattaa suunnitella huolellisesti ja hyvissä ajoin yhdessä asiantuntijoiden kanssa.

Perusturvaa Kelalta

Kansaneläkelaitos (Kela) huolehtii Suomessa asuvien perusturvasta eri elämäntilanteissa. Jos muu sosiaaliturva kuten MYEL-eläke jää pieneksi, kansaneläke täydentää toimeentuloa. Kelan hoitamia sosiaaliturvaetuksia ovat vähimmäiseläkkeiden lisäksi vammaisetuudet, sairausvakuutus, kuntoutus, työttömän perusturva, pienten lasten hoidon tuki, lapsilisät, äitiysavustus, opintotuki, yleinen asumistuki ja sotilasavustus.

Testamentin tekemistä on syytä harkita, jos

- haluat turvata yrityksesi toiminnan ja jatkuvuuden
- haluat turvata avio- tai avopuolisosi talouden
- sinulla on avioehtosopimus
- haluat keventää lastesi perintöverotusta
- haluat, että lapsesi puolisoilla ei avioerotilanteessa ole avio-oikeutta jättämäsi omaisuuteen
- perheeseen kuuluu ”minun, sinun ja meidän lapsia”
- olet naimaton ja lapseton
- haluat muistaa sukulaista, ystävää, kummilasta, pitkäaikaista hoitajaasi jne.
- haluat tukea esimerkiksi hyväntekeväisyyskohteita.

Vapaaehtoiset yksityisvakuutukset tuovat lisäturvaa

Yrityksen ja perheen vakuutusturvaa kannattaa aika ajoin tarkistaa, sillä muuttuvat tilanteet ja olosuhteet vaikuttavat turvan laatuun. Vakuutusten kattavuutta on hyvä tarkistaa esimerkiksi silloin, kun perhe kasvaa, kun tilalla rakennetaan tai muutetaan tuotantosuuntaa tai tilalla automatisoidaan toimintoja tai hankitaan koneita. Jos MYEL-vakuutuksen työtulo ei suurimmillaankaan tunnu kartuttavan eläketurvaa riittävästi, eläketurvaa on mahdollista täydentää vapaaehtoisin vakuutuksin, jotka voi räätälöidä omien tarpeidensa mukaisiksi. On kuitenkin hyvä muistaa, että maatilayrittäjän kannattaa ensisijaisesti hyödyntää MYEL-vakuutuksen mahdollistama eläke- ja sosiaaliturva täysimääräisesti.

Tavallinen henkivakuutus turvaa omaisten toimeentuloa maatilayrittäjän kuollessa. Vakuutuksen edunsaajaksi voidaan merkitä myös yritystoiminnan tuleva jatkaja, joka voi käyttää vakuutuskorvauksen esimerkiksi sisarosuuksien ja perintöveron maksamiseen. Vakuutuksella voi pyrkiä turvaamaan myös sen, että yrityksen toiminta jatkuu vahinkotilanteista huolimatta normaalisti.

Elämän ja yrityksen riskit hallintaan – perheoikeuden perusteita

Maatilalla ja muissa maaseudun perheyrytyksissä perheen ja yrityksen riskit ovat usein yhteisiä. Kuolema, perinnönjako sekä avioero ovat tilanteita, joita ei haluaisi etukäteen ajatella. Kannattaa kuitenkin miettiä, miten elämän tuomiin yllätyksiin ja väistämättömiin tapah-tumiin voisi varautua. Pitäisi esimerkiksi miettiä, miten maatilalla pitäisi hoitaa asiat puolison yllättävän kuoleman varalta.

Testamentti usein tarpeen

Mieti, mitä tapahtuu, jos sinun ja puolisoasi tiet eroavat tai jompikumpi kuolee. Joko teillä on testamentti? Testamentilla ja avioehdolla voi turvata lesken asemaa sekä maatilalan toimintaa. Testamentti on väline myös perintöverotuksen suunnitteluun.

Maatilalla ja muissa maaseudun perheyrytyksissä yrityksen ja perheen riskit ovat usein yhteisiä. Kumpikin vanhempi osallistuu monessa perheessä tilalla työskentelyyn silloinkin, kun toinen puolisoista käy palkkatyös-

sä. Keskinäisellä testamentilla on mahdollista turvata elinkeinotoiminnan jatkaminen yrittäjäpuolison kuollessa. Jos testamenttia ei ole, leski saa itselleen puolet pesän omaisuudesta, mikäli puolisoilla oli avio-oikeus toisensa omaisuuteen. Toinen puoli pesästä kuuluu kuolleen puolison perillisille, useimmiten lapsille.

Jos perheessä on alaikäisiä lapsia, yksi käyttökelpoinen ratkaisu maatilalan toiminnan turvaamiseksi on vanhempien keskinäinen hallintaoikeustestamentti. Sen turvin leski voi pyörittää maatilalan toimintaa ja esimerkiksi myydä puuta metsän vuotuista kasvua vastaavasti. Hallintaoikeustestamentti antaa puolisolalle oikeuden käyttää omaisuutta ja saada hyväkseen myös omaisuuden tuotto. Lapsia ja heidän oikeuksiaan sekä muitakin perillisiä on kuitenkin suojattu niin, ettei leski voi yksin esimerkiksi myydä kiinteää omaisuutta tai pantata sitä edes investointivelan vakuudeksi. Alaikäisten lasten osalta siihen tarvitaan maistraatin lupa.

Lesken hallintaoikeutta ei veroteta. Perintöveron maksavat lapset tai muut perilliset vain kertaalleen. Puolisolalle testamentilla määrätty hallintaoikeus pienentää myös perillisten perintöverotusta, sillä lesken hallinnan arvo vähennetään heidän verotettavan perintönsä arvosta.

On mahdollista myös testamentata puolisolalle täysi omistusoikeus kaikkeen puolisoitten omaisuuteen, jolloin hän saa täyden vapauden määrätä omaisuudesta. Tämä vaihtoehto on kuitenkin verotuksellisesti kallis. Leski maksaa perintöveron koko testamentilla saamaansa perinnöstä ja lesken jälkeen perilliset maksavat siitä perintöveron toisen kerran.

Testamentin avulla voi siirtää joko koko omaisuutensa tai ainoastaan osan siitä. Kerran tehtyä testamenttia voi myös muuttaa tekemällä uuden testamentin. Esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen lähestyessä voi olla järkevää muuttaa testamenttia tilanpidon jatkajan hy-

väksi. Vapautta määrätä omaisuudesta testamentilla rajoittaa kuitenkin rintaperillisen oikeus lakiosaan. Avio- puolisolla on myös oikeus pitää yhteinen koti hallinnassa toisen puolison kuoltua. Jos testamenttia ei ole, omaisuus periytyy lain perimysjärjestyksen mukaan.

Lisätietoja testamentista, avioehdosta ja muusta perheoikeudesta saat Repusta MTK:n internetsivuilta www.mtk.fi/reppu

Avioehto vai ei?

Avioliittolain mukaisesti puolisoilla on avio-oikeus toisensa omaisuuteen. Tämä merkitsee sitä, että puolisoiden omaisuus jaetaan avioerossa tasan kummallekin puolisolle tai kuolemantapauksessa puoliksi lesken ja perillisten kesken. Avioehdolla puoliset voivat sopia etukäteen, ettei tätä pääsääntöä sovelleta heidän kohdallaan. Avioehtosopimuksessa avio-oikeus voidaan sulkea pois kokonaan tai määritellä, mikä omaisuus otetaan mukaan avioeron tai kuoleman jälkeen tehtävään ositukseen.

Esimerkiksi avioeron jälkeisessä ositustilanteessa enemmän omistava puoliso joutuu maksamaan tasinkoa vähemmän omistavalle puolisolle niin paljon, että puntit menevät tasan. Se voi johtaa vaikkapa maatalan myyntiin. Kun tilanpidon jatkaja menee naimisiin ja tuo taloon miniän tai vävyn, kannattaa miettiä, tarvitaanko avioehto. Sen avulla tilanpitäjä säilyttää avioerossakin omistusoikeutensa tilaan eikä tilan puolikas siirry entiselle aviopuolisolle.

Jos tila on esimerkiksi aviomiehen omistama ja vaimo työskentelee tilalla, on avioliiton jatkuttua pidempään hyvä miettiä, pitäisikö avioehto kenties purkaa. Muutenkin avioehdon yhteydessä on syytä pohtia, miten otetaan huomioon avio-oikeudesta pois suljetun puolison työpanos tilalla ja taloudellinen turvallisuus toisen puolison kuoleman varalta. Työpanoksen korvaamisesta

Avioehtosopimusta kannattaa harkita esimerkiksi, jos

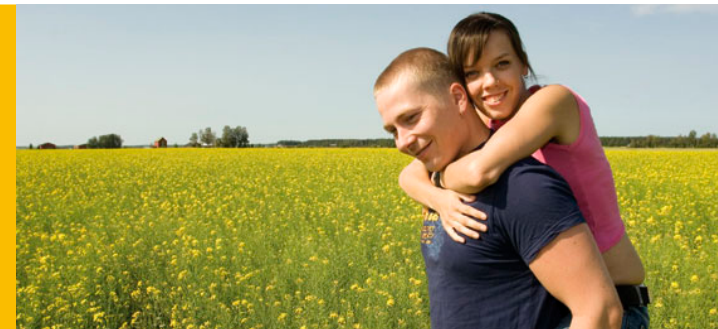
- olet tilanpidon jatkaja tai aiot ryhtyä jatkajaksi
- olet perinyt tai perit maatalan, metsää tai mitä tahansa vähäistä arvokkaampaa omaisuutta
- olet saanut tai saat lahjaksi rahaa, osakkeita, maatalan tai osuuden siihen, kesämökin tai muuta arvo-omaisuutta
- olet vasta menossa naimisiin.

on hyvä tehdä sopimus. Monessa tapauksessa on viisasta tehdä sellainen avioehtosopimus, joka on voimassa ainoastaan avioerotilanteessa, mutta ei puolison kuollessa, jolloin leskellä on avio-oikeus vainajan omaisuuteen. Keskinäinen testamentti voi vielä täydentää lesken oikeuksia.

Avioehtosopimuksen voi tehdä ennen avioliittoa tai milloin vain sen aikana. Se on kuitenkin viisasta solmia ennen avioliittoa, sillä sopimukseen tarvitaan kummin allekirjoitus. Avioliiton aikana saattaa olla vaikeaa sopia avioehdosta, jos puolisoitten välit ovat jo tulehtuneet. Avioehtosopimus on voimaan tullakseen rekisteröitävä maistraatissa. Avioehtosopimuksen solmimisen jälkeen on hyvä miettiä, miten perheen vastaiset hankinnat rahoitetaan ja kenen nimiin ne hankitaan.

Myös puolisoitten vanhemmat voivat vaikuttaa avio-oikeuteen määräämällä omassa testamentissaan tai lahjakirjassa, että saajan puolisollla ei ole avio-oikeutta perittävään tai lahjoitettavaan omaisuuteen.

Avioehto ei muuta perimysoikeutta. Jos parilla on lapsia, he perivät vainajan omaisuuden, ellei vainajan testamentissa määrätä toisin. Jos vainaja on omistanut asunnon, jossa puoliset ovat asuneet yhdessä, leski on ilman testamenttiakin oikeutettu asumaan siinä elämänsä

loppuun asti, vaikka hänellä ei olisi ollut avio-oikeutta asuntoon.

Joko teillä on testamentti? Tarvitsetteko avioehdon?

Avopuolisolla huonompi asema

Avopuolisolla ei ole avio-oikeutta elinkumppaninsa omaisuuteen, ei edes silloin, kun avopuolisolla on yhteisiä lapsia. Avopuoliso ei myöskään saa avokumppaninsa kuoleman jälkeen jatkaa asumista yhteisessä asunnossa, mikä oikeus on turvattu aviopuolisolle. Avopuolisolla ei ole elinkumppaninsa kuoltua oikeutta perhe-eläkkeeseen. Avopuolisolle voidaan järjestää perintöoikeus testamentilla. Jos testamenttia ei ole, lapset perivät vainajalta jääneen omaisuuden.

Maatilalla yritystoimintaa harjoittavien avopuolisoiden kannattaisi harkita avioliittoa myös sen tuoman turvan ja riitatilanteessa omaisuuden ositusmahdollisuuden takia. Avioliiton etuihin kuuluu muun muassa, että erotessa voi käynnistää avioliittolain mukaisen pesänselvityksen ja omaisuuden osituksen. Ei ole niinkään harvi-

naista, että avopuoliso joutuu avoliiton purkautuessa lähtemään tilalta tyhjin käsin. Yrityskumppaneina toimivien avopuolisoiden pitäisi vähintään sopia erotilanteen varalta, miten omaisuus silloin jaetaan.

Kannattaa muistaa, että maatilalla työskentelevä avopuoliso on mahdollista vakuuttaa maatalousyrittäjän eläkelain mukaisella MYEL-vakuutuksella ja MATA-työtapa-turvavakuutuksella. Ne tuovat eläketurvaa ja toimeentuloturvaa sairastumisen ja työtapaaturman varalta.

Alaikäinen perijänä

Kun alaikäinen perii omaisuutta, hän tarvitsee edunvalvojan. Yleensä lapsen edunvalvojana toimivat vanhemmat. Jos toinen lapsen vanhemmista kuolee, holhous-tointa hoitaa maistraatti. Sen tehtävänä on valvoa, ettei leski hukkaa lapsen omaisuutta ja eläkettä. Usein pien-ten lasten vanhemmilla omaisuus on kuitenkin kiinni maatilassa tai asunnossa, josta on suuret velat.

Lesken on pidettävä perinnön saaneen lapsen omaisuudesta holhous-tiliä, josta ilmenee, miten omaisuutta on käytetty. Maatila, jossa on alaikäisiä osakkaana, ei voi esimerkiksi ostaa tai myydä kiinteää omaisuutta eikä investoinnin yhteydessä käyttää maatilaa velan vaakuutena ilman maistraatin lupaa.

Maatilayrittäjäksi yksin jääneen lesken asema on aina vaikea. Tilanpito käy entistä mutkikkaammaksi, jos perittävältä jää alaikäisiä lapsia eikä testamenttia ole. Maistraatti puolustaa tiukasti alaikäisten lasten etuja viljelijäpuolison kuoleman jälkeen – usein jopa niin voimakkaasti, että nuoret lesket kokevat sen toisinaan vaikeut-tavan maatilalla kehittämistä. Puolisoiden keskinäinen hallintaoikeustestamentti helpottaa monissa tapauksissa jatkajien elämää ja tilan hoitoa.

Lähtökohtana on lapsen aseman turvaaminen, mutta ei ole lastenkaan etu, jos ainoa vanhempi uupuu tai menettää elantonsa. Yrityksen ja samalla lasten omaisuuden voi tärvellä myös jättämällä yrityksen kehittämättä.

Käytä lakiasiantuntijaa

Testamentti, avioehto ja avopuolisoiden väliset sopi-mukset ovat tärkeitä papereita, joiden laatiminen kuuluu lakimiehelle. Elämäntilanteet, perhesuhteet ja maatila-yritykset vaihtelevat paljon, eikä yksinkertaisia ratkai-suja ole olemassa. Asiantuntijan avulla saat selville juuri sinun tilanteeseesi sopivat ratkaisut ja niiden verovai-kutukset.

Esimerkiksi testamentti tulee tulkittavaksi vasta teki-jän kuoleman jälkeen, minkä vuoksi sen laatimiseen on

laissa tarkat muotomääräykset. Avioehdon ja muiden sopimusten sisältö on myös hyvä käydä läpi asiantunte- van lakimiehen kanssa. Kirjoista ja verkosta löytyvät mal- lit voivat johtaa harhaan. Asiantuntija-apua saat käänty- mällä esimerkiksi MTK:n oman asianajajarekkaan tai pankin lakimiehen puoleen.

Maatalousyrittäjä on itse tilansa tärkein tuotannontekijä

Erilaisissa asennekartoituksissa suomalaiset pitävät lähes poikkeuksetta terveyttä tärkeimpänä asiana elämässään. Useissa tutkimuksissa maataloustuottajat ovat ilmais- seet, että juuri sairastumisen riski murentaa heidän hyvinvointiaan, koska se vaikuttaa toimintaan kokonais- valtaisesti. Terveysten ylläpitoon ja sairastumisen ennalta ehkäisyyn kannattaakin panostaa ajoissa. Oman työ- hyvinvoinnin ylläpito on osa maatilayrittäjän ammatti- taitoa. Terveysten ja kunnon ohella siihen kuuluvat työ- ympäristöstä ja ihmissuhteista huolehtiminen, oman osaamisen ylläpito sekä työaikaan liittyvät asiat.

Työkyky muodostuu monesta tekijästä

Ihmisen suorituskyky rakentuu yhtäältä fyysisestä ja toisaalta psyykkisestä toimintakyvystä. Myös ihmisen sosiaalinen kunto – onnistuminen vuorovaikutuksessa muiden kanssa – on tärkeä voimavareteijä. Omaan terveyteemme vaikuttavat niin koulutus kuin osaaminen- kin, kuten myös omaksumamme arvot ja asenteet. Toi- mintakyvyn muutosten ohella työkykyyn voivat vaikut- ta muutokset työympäristössä.

Ari Peltoniemen tutkimuksessa Työllisten työkyky vuonna 2004 on selvitetty maatalousyrittäjien työkykyä ja verrattu sitä muiden yrittäjien ja työntekijöiden työ-

kykyyn. Asteikolla nolasta kymmeneen maatalousyrittäjät arvioivat oman työkykynsä 7,5 pisteen arvoiseksi. Tulos on selvästi huonompi kuin muilla ammattiryhmillä. Yrittäjät arvioivat työkykynsä 8,3 pisteen arvoiseksi ja työntekijät omansa 8,1 pisteen arvoiseksi.

Maatalousyrittäjät pitävät ruumiillista työkykyään henkistä työkykyä huonompana. Heistä noin 24 prosenttia arvioi työnsä olevan vaatimuksiltaan pääasiassa ruumiillista ja 72 prosenttia arvioi vastaavasti työnsä olevan sekä ruumiillista että henkistä.

Pienen peltoalan omaavilla yrittäjillä on tutkimuksen mukaan keskimääräistä heikompi työkyky. Lypsykarjaloilla ja erikoiskasvien tuotannossa toimivien maatalousyrittäjien työkyky on puolestaan keskimääräistä parempi.

Maataloudessa toimivat naiset pitävät Peltoniemen tutkimuksen mukaan työkykyään ja terveyttään selvästi huonompana kuin miehet. Peräti 14 prosenttia maataloudessa toimivista naisyrittäjistä pitää itseään työkyvyttöminä, kun miehissä vastaava luku on vain 4 prosenttia. Terveyttä ja työkykyä edistävä toiminta onkin erityisen tärkeä naispuolisille maatalousyrittäjille.

Tutkimus osoittaa, että maatalousyrittäjien työkykyindeksin pistearvot ovat kaikissa ikäluokissa alhaisempia kuin yrittäjien ja palkansaajien. Esimerkiksi henkisten vaatimusten kannalta työkykyään piti melko tai erittäin hyvänä noin 61 prosenttia maatalousyrittäjistä. Palkansaajien kohdalla luku oli 85 prosenttia ja yrittäjissä 77 prosenttia. Työkykyindeksi koostuu sarjasta kysymyksiä, joissa otetaan huomioon työn ruumiilliset ja henkiset vaatimukset sekä henkilön terveydentila ja voimavarat.

Muutostilanteissa yksintyöskentely kuormittaa erityisesti sellaisia maatilayrittäjiä, joilla ei ole palkansaajien tavoin työyhteisöä tukenaan. Lähettyvillä ei aina ole myöskään toisia maatalousyrittäjiä, joilta saisi apua ja tukea. Työyhteisössä on yleensä joku kehittämisestä vas-

taava toinen ihminen, mutta maatalousyrittäjän on huolehdittava siitä itse. Lähes ainoa keskustelukumppani on usein puoliso, jolla saattaa kuitenkin olla oma tilan ulkopuolinen työnsä ja omat harrastuksensa. Näin ollen hän ei aina ole paras mahdollinen henkilö pohtimaan muutosten vaikutusta maatilayrittäjän työhön.

län karttuessa työkyvyssä tapahtuu luonnollista heikkenemistä. Myös sairastelu ja tapaturma-alttius lisääntyvät ikääntymisen myötä. Muutosten runsaus kuormittaa erityisesti ikääntyviä maatilayrittäjiä, jotka kokevat, että he eivät enää jaksakaan riittävästi perehtyä uusiin asioihin. Myös tilakoon tai tuotannon jatkuva kasvattaminen koetaan uhkaksi sekä fyysiselle että henkiselle terveydelle. Ikääntymisen vuoksi työaikaa tulisi ehkä lisätä, mutta voimat eivät siihen riitä.

Maatalousyrittäjät kokevat 50 vuoden iän tietynlaisiksi rajapyykeiksi. Työkykymittaukset osoittavat, että yli 54-vuotiaiden maatalousyrittäjien työkyvyn taso yltää vain kohtalaiselle tasolle, kun saman ikäisten palkansaajien ja yrittäjien työkyky on hyvä.

Viljelijät arvioivat terveyden menettämisen merkittäväksi työkykyä uhkaavaksi tekijäksi ja heillä onkin muuta väestöä enemmän pitkäaikaissairauksia. Koko yritystoiminta ja perheen toimeentulo ovat vaarassa vakavan sairastumisen myötä, ellei sosiaaliturvasta ole riittävästi huolehdittu. Vaikka tilalla olisi suunnitelmat ja talous kunnossa, voi sairastuminen muuttaa tilanteen epävarmaksi.

Jatkajan puute aiheuttaa ikääntyvälle maatilayrittäjälle monissa tapauksissa henkistä tuskaa ja ahdistusta. Tämä tuli selkeästi esiin maaseudun tukihenkilötoimintaa aloitettaessa. Tilanpitoa lopettelevasta viljelijästä tuntuu, että hän oli tahtomattaan heikoin lenkki sukupolvien ketjussa ja että oman tilan lopettamisesta seuraa helposti kylän muidenkin tilojen lopettaminen ja kylän kuihtuminen.

Maatalousyrittäjiä kuormittaa

- työskentely yksin ilman työyhteisön tukea
- työn henkinen kuormittavuus
- pitkät työpäivät etenkin karjanhoidossa
- epävarmuus tulevaisuudesta
- suuri taloudellinen vastuu
- ikääntyminen
- sukupolvenvaihdon epävarmuus.

Sekä fyysisten että psyykkisten kuormitustekijöiden tunnistamiseen on olemassa erilaisia kyselyjä ja kartoituksia, joiden tulokset auttavat havaitsemaan uupumuksen. Ensimmäisiä hälytysoireita liiasta väsymyksestä ovat heräämisen vaikeus aamuisin ja hankaluudet unen saamisessa iltaisin. Pahimmassa tapauksessa esimerkiksi uupumuksesta johtuvat eläinten hoidon tai tilanpidon laiminlyönnit johtavat esimerkiksi tukijärjestelmien ehtojen ja annettujen sitoumusten rikkomiseen ja sitä kautta pahimmillaan erilaisiin tukisanktioihin.

Melan internetsivuilta löydät stressitestin, jolla voit itse arvioida henkistä kuntoasi ja saada vinkkejä jaksamisesi parantamiseen, www.mela.fi/tyoturvallisuus/voihin

Maatalousyrittäjien ajatuksia työkykyä tukevista ja uhkaavista tekijöistä

Työkykyä tukevia tekijöitä	Työkykyä uhkaavia tekijöitä
Hyvä työpari (puoliso) + perhe	Oma asenne
Ammattitaito	Tilakoon yletön kasvaminen
Terveys ja asenne työhön	Terveystilan pettäminen
Ikä ja sen mukanaan tuoma kokemus	Ikääntyminen
Työn vapaus	EU-säädökset
Tekniikka	Tilakoon yletön kasvaminen
Työn tulokset nähtävillä	Yhteistyön väheneminen
Luonnon kiertokulku – vuodenaikojen vaihtelu, läheisyys luontoon	Tuotteiden hintatason lasku ja saman-aikainen tuotantokustannusten nousu

Lähde: (Kinnunen 2000) Työllisten työkyky vuonna 2004, Ari Peltoniemi, Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja Nro 193

Mikä vaikuttaa maatalousyrittäjän työhyvinvointiin?

- Hyvä kunto ja terveys.
- Mielekkäät työolot ja työturvallisuus.
- Ajanmukaiset tiedot ja taidot.
- Työaika ja työjärjestelyt.
- Sosiaalinen tuki ja verkostot.
- Työn ja muun elämän yhteensovittaminen.
- Omaksi koettu ala, työn sisältö.
- Yrityksen menestys.

Mistä sinä saat työn iloa?

Minkä kouluarvosanan annat omalle työkyvyillesi?

Hyvä fyysinen ja henkinen kunto on työkyvyn perusta

Maatilayrittäjän työkyvyn perusta on hyvässä voinnissa. Oma terveys on yrittäjän tärkein tuotannon tekijä. Säännölliset terveystarkastukset ja työterveyshuollon asiantuntemuksen hyödyntäminen antavat hyvät eväät terveyden ylläpitämiseen. Maatilayrittäjät, varsinkin miehet, käyvät lääkärissä muita ammattiryhmiä harvemmin. Terveystarkastuksissa voi löytyä oireita, joiden perusteella yrittäjä ohjataan jatkohoitoon myös muiden kuin työstä johtuvien sairauksien vuoksi.

Terveystieteen vaikuttavat keskeisesti lepo, nautintoaiteiden käyttö, ravinto ja liikunta, siis asiat, joihin kaikkiin pystymme itse vaikuttamaan. Fyysistä kuntoa ylläpitävät erityisesti terveelliset ruokailutottumukset ja monipuolinen liikunta, joiden merkitys korostuu sairaustilastoja tarkasteltaessa. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet, varsinkin selkäsairaudet, ovat maatalousyrittäjillä yleisiä. Viljelijät harrastavat vähemmän vapaa-ajan liikuntaa kuin muut ammattiryhmät. He eivät aina muista, että niska- ja hartiakipu voidaan ehkäistä myös kotikonstein.

Riittävä uni ja rentoutuminen helpottavat työn sujumista ja jaksamista. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että unen aikana aivot palautuvat. Lisäksi uni ylläpitää vireyttä, tiedonhallintaan liittyviä toimintoja ja fyysistä hyvinvointia. Vireys vaikuttaa muun muassa tarkkaavaisuuteen ja päättelyyn sekä oppimiseen. Väsynyt ei opi uutta eikä kestä muutoksia. Lisäksi väsymys lisää virheitä ja hidastaa työskentelyä. Tutkimusten mukaan virkeä ihminen saa enemmän aikaiseksi 8 tunnissa kuin väsynyt 12 tunnissa.

Väsymys on myös yksi uupumuksen kolmesta tunnusmerkistä. Kaksi muuta ovat kyyneisyys, joka usein ilmenee välinpitämättömyytenä työtä ja muita ihmisiä kohtaan sekä ammatillisen itsetunnon lasku.

Uupumus voi johtaa esimerkiksi siihen, että eläimet jäävät hoitamatta tai ne hoidetaan huonosti.

Vaihtelut työssä, esimerkiksi eri paikoissa tehtävä erilainen fyysinen työ tai muun työn välillä tehtävä metsätyö, tuovat viljelijälle vireyttä. Työmotivaatio on osa henkistä työkykyä, jota kasvattavat myös harrastukset ja sosiaalinen kanssakäyminen, esimerkiksi ystävien

tapaaminen tai keskustelutilaisuuksiin osallistuminen. Henkinen kunto karttuu myös lomista huolehtimalla. Tärkeää on, että maatilayrittäjä kuuntelee kehonsa ääntä ja ymmärtää levätä työhuippujen jälkeen riittävän pitkään.

Omaksi koettu ala heijastuu myönteisesti henkiseen hyvinvointiin. Kun työ tuntuu mielekkäältä, se myös sujuu. Suuri osa maataloustuottajista onkin toiveammattisissaan. Kuitenkin sellaisiakin maatilayrittäjiä löytyy, jotka katsovat joutuneensa olosuhteiden pakosta ottaamaan vastuun tilasta tai jotka kokevat joutuneensa tilan emännäksi. Sukutilan paine voi käydä voimille. Muuttotappiokunnissa tulevaisuuden usko voi hiipua, erityisesti silloin, kun lapset aikuistuvat ja lähtevät muille paikkakunnille. Maatilayrittäjällä on kuitenkin monipuolinen ammattitaito, jota voi tarvittaessa käyttää hyväksi erilaisissa maaseudun palvelutehtävissä.

Myös yhteiskunnan säännöillä ja rakenteilla on vaikutusta yksilön työkykyyn. Työkykyä ylläpitäviä yhteiskunnan hyvinvointiverkkoja ovat muun muassa terveyskeskusverkosto ja peruskouluverkosto. Harvaan

Työterveyshuolto

- kehittää työolosuhteita
- kartoittaa terveystarpeita
- suorittaa haastattelut ja tilakäynnit
- tekee terveystarkastukset
- kartoittaa kuntoloman tarpeen
- Kela korvaa kustannuksista 50–60 %

asutussa maassa kirjastot muodostavat vahvan henkisen hyvinvoinnin perustan.

Riskit hallintaan – työolot turvallisiksi

Maatalous on riskialtis toimiala, jossa on paljon raskaita työvaiheita. Vaikka koneellistuminen on muuttanut fyysisiä kuormitustekijöitä, maa- ja metsätaloudessa sattuu vuosittain 6 000–7 000 tapaturmaa. Tapaturmastiheys on samaa luokkaa kuin teollisuudessa keskimäärin, mutta tapaturmat ovat seurauksiltaan vakavampia. Riskialttiin toimialan yrittäjille työterveyshuoltoon kuumuminen on tärkeää, koska he eivät kuulu järjestelmällisen työsuojelutoiminnan piiriin.

Ylipitkät työpäivät, niistä johtuva väsymys ja ylikuormittuminen lisäävät tapaturma-alttiutta esimerkiksi puintien yhteydessä. Uupumus johtaa helposti myös puutteisiin riskien arvioinnissa.

Tapaturmariskit korostuvat maatalousrakennusten rakennusvaiheessa ja niiden käyttöönottoaiheessa, mutta myös itse toiminta rakennuksessa voi olla riskialtista. Maatalousrakennus on pitkäaikainen investointi, joten on erityisen tärkeää, että työturvallisuutta ja viihtyvyyttä mietitään jo suunnitteluvaiheessa. Työkyvyn

säilymistä edistävät oikein suunnitellut nosto- ja työkentelykorkeudet, toimiva koneistus ja ilmastointi sekä valaistus. Tilaratkaisujen toiminnalliset linjat ja selkeys vaikuttavat myös siihen, että eläinten siirroissa ei synny hoitajalle vaaratilanteita. Sama koskee erilaisia materiaaliirtoja sekä rehu- ja lantalogistiikkaa. Myös palotekniset riskit on tunnistettava. Työ- ja paloturvallisuuden parantamiseen kannattaa investoida.

Maataloudessa on olemassa myös ammattitaudin riski. Ammattitautteja esiintyy noin kolminkertainen määrä muihin toimialoihin verrattuna. Erilaiset pölyt sekä kemikaalit ja melu aiheuttavat kaksi kolmasosaa kaikista maatalouden ammattitaukeista. Kolmasosa ammattitaukeista on toistuvien ja yksipuolisten työliikkeiden aiheuttamia. Merkittävä osa uusista ammattitaukeista on allergisia hengityselinsairauksia. Sisäilman puhtautta voidaan vaalia ja orgaanisten pölyjen määrä minimoida ilmanvaihdon oikealla määrällä ja teknisellä toteutuksella. Lisäksi monissa työsuorituksissa tarvitaan henkilökohtaista suojausta.

Ammattitautien ennaltaehkäisyssä kannattaa käyttää hyödyksi työterveyshuollon asiantuntemusta. Mieti tilasi vaaranpaikat.

Miksi maatilayrittäjän kannattaa kuulua työterveyshuoltoon?

Maatalousyrittäjien työterveyshuollon tarkoituksena on tukea työssä jaksamista ja ehkäistä työperäisiä sairauksia. Työterveyshuollon tehtävänä on järjestää myös työkykyä ylläpitävää toimintaa ja ohjata kuntoutukseen.

Liittyminen työterveyshuoltoon on maatalousyrittäjille vapaaehtoista, mutta suositeltavaa. Koko maan viljelijöistä 40 prosenttia on työterveyshuollon piirissä. Kiinnostus työterveyshuoltoon lisääntyy tilakoon kasvaessa. Yli 60-vuotiaista MYEL-vakuutetuista työterveyshuoltoon kuuluu ainoastaan noin joka viides. Maatalousyrittäjistä selkeästi muita yrittäjiä suurempi osa on kuitenkin työterveyshuollon piirissä.

Maatalousyrittäjän työterveyshuollon olennaisen osan muodostavat terveystarkastukset ja tilakäynnit. Terveystarkastus tehdään lähtökohtaisesti joka toinen vuosi. Tilakäyntejä suositellaan tehtäväksi noin neljän vuoden välein. Jos tilalla ei ole ollut suuria muutoksia, tilakäynnin sijaan voidaan suorittaa myös haastattelu, jossa tiedustellaan muutoksia tilan työolosuhteissa. Jos maatalousyrittäjän terveydentila heikentyy tai tuotannossa tapahtuu työolosuhteisiin vaikuttavia muutoksia, työterveyshuoltoon on hyvä olla yhteydessä muulloinkin.

Työkyvyn ylläpitämiseksi yrittäjälle laaditaan työterveyshuollossa henkilökohtainen suunnitelma työkyvyn ylläpitämiseksi. Säännöllisissä terveystarkastuksissa voi löytyä oireita, joiden perusteella maatalousyrittäjä ohjataan jatkohoitoon myös muiden kuin työstä johtuvien sairauksien vuoksi. Vuoden 2006 alusta lukien maatalousyrittäjä voi ennaltaehkäisevien palveluiden lisäksi sopia myös sairaanhoidon järjestämisestä osana työterveyshuoltoa.

Melan roolia työterveyshuollon kehittämisessä on vahvistettu sen vuoksi, että tilakäynnit tosiasiasa tehtäisiin ajallaan. Melaan on perustettu tilakäyntirekisteri,

jonka avulla Mela seuraa tilakäyntien toteutumista koko maassa. Mikäli puutteita ilmenee, Mela voi työterveyshuollon toimeksiannosta ryhtyä toimenpiteisiin asian korjaamiseksi. Mela on tehnyt ProAgrian kanssa sopimuksen tilakäyntien neuvontapalveluiden tuottamisesta. Sopimuksessa on pyritty varmistamaan, että tilakäyntejä toteuttavalla neuvojalla on riittävä koulutus ja perehtyneisyys kyseisen maatilayrityksen tuotantosuuntaan.

Maatalousyrittäjä saa työterveyshuoltopalvelut yleensä omasta paikallisesta terveyskeskuksesta. Tutkimuksen mukaan kahdessa kolmesta terveyskeskuksesta on tyydyttävästi tai hyvin toimiva työterveyshuolto.

Työterveyshuolto on viljelijälle edullista. Koska valtio maksaa Kela-korvauksen ylittävän osan kustannuksista, terveyskeskuksen tekemät tilakäynnit ja työoloaastattelut ovat maatalousyrittäjälle ilmaisia. Yrittäjälle kertyy kustannuksia ainoastaan terveystarkastusmaksuista ja mahdollisista laboratoriokokeista, työterveyshuollon suosittelusta ensiapuvälineistä ja ensiapukoulutuksesta sekä työkykyä ylläpitävän toiminnan kustannuksista. Kela-korvauksen ja verovähennyksen jälkeen maatalousyrittäjän oma vastuu työterveyshuollon kustannuksista on kuitenkin yleensä alle 100 euroa vuodessa. Työterveyshuoltoon ilmoittautunut maatilayrittäjä saa lisäksi Melan myöntämän työtapaturvakuutuksen 20 prosenttia edullisemmalla vakuutusmaksulla kuin työterveyshuoltoon kuulumaton yrittäjä.

Jos maatalousyrittäjä haluaa käyttää yksityisen työterveysaseman palveluita, on hänen haettava kaikki työterveyshuollon korvaukset Kelalta. Tällöin myös työoloselvitys on maksullinen.

Palkkatyössä olevat maatilayrittäjät saavat työnantajansa järjestämät työterveyspalvelut palkkatyötä varten, mutta ne eivät ole riittävät maataloustyön riskien varalta. Niihin ei sisälly tilakäyntejä eikä maatilan työskentelyolosuhteiden selvittämistä. Tämän vuoksi palkkatyössä

Miten voin vaikuttaa hyvään yhteistyöilmapiiriin?

- Nostan esiin myönteisiä asioita.
- Otan toiset huomioon.
- Onnan myönteistä palautetta.
- Olen luotettava ja rehellinen.
- Olen ajoissa paikalla.
- Pyydän ja tarjoan apua, jaan tietoa.
- Arvostan omaa ja toisten työtä.
- Kannan vastuun omasta osuudestani.
- Huolehdin sekä omista että yhteisistä välineistä.

käyvän maatilayrittäjän kannattaa liittyä myös maatalousyrittäjien työterveyshuoltoon.

Työterveyshuoltolaissa korostetaan palveluiden moniammatillisuutta, mutta esimerkiksi työpsykologin palveluita ei saa läheskään kaikista terveyskeskuksista. Maataloustuottajat ovatkin omilla paikkakunnillaan ja tuottajaliittojen piirissä aktiivisesti käynnistäneet hankkeita työterveyshuollon vireyttämiseksi ja sen sisällön kehittämiseksi. Työterveyshuollon ammattilaisten kanssa käytäviä keskusteluja voisi ohjata esimerkiksi käsittelemään loman pitämisen tärkeyttä tai viljelyn lopettamiseen liittyviä asioita. Palautekyselyissä viljelijät ovat painottaneet myös ryhmätoiminnan lisäämistä.

Maatilayrittäjien on tärkeää tietää, mitä työterveyshuolloilta voi edellyttää, jotta he osaavat vaatia heille kuuluvia palveluita. Ongelmana on, etteivät pahimmin väsyneet maataloustuottajat usein tule työterveyshuoltoon. Työterveyshoitaja voi parhaiten auttaa riskien ennaltaehkäisyssä, jos maatilayrittäjä on ammatin harjoittamisen alusta lähtien mukana työterveyshuollossa.

Kuuluthan sinä työterveyshuoltoon. Jos et kuulu, niin miksi?

Sosiaalinen kunto on välittämistä

Sosiaalinen kunto merkitsee ennen kaikkea kykyä toimia toisten ihmisten kanssa. Vuorovaikutuksen lisäksi se on myös kykyä luoda verkostoja ja pitää yllä ihmissuhteita.

Sosiaalinen kunto rakentuu monesta eri tekijästä. Miten toimimme suhteessa muihin ihmisiin, miten annamme ja vastaanotamme palautetta ja miten auliita olemme tarjoamaan toiselle apua ja antamaan hänelle neuvoja. Työyhteisöissä esimiehet eivät aina rohkene ottaa alaitensa kanssa puheeksi ongelmia eivätkä alaiset anna riittävästi palautetta esimiehelleen. Sama puute voi vaivata myös maatilayrittäjiä. Korjaavaa palautetta työtehtävistä ei ymmärretä tai uskalleta antaa lomittajille, työntekijöille tai naapureille ja muille yhteistyökumppaneille. Myös kiitoksia jaetaan kitsaasti. Sosiaalisen kunnan puute voi heijastua haitallisesti myös eläimiin.

Vuorovaikutustaitoja mitataan myös kylätoiminnassa ja yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumisessa. Kylän elinvoiman ylläpitämiseen osallistuminen on ollut perinne, johon maatilayrittäjällä ei nykypäivänä enää aina tunnuta riittävän aikaa. On myös huomattava, että nykypäi-

*Montako ystävää sinulla on
Mitä perhe sinulle merkitsee
Kuka on sinun tukihenkilösi*

vänä sosiaaliset yhteisöt eivät enää välttämättä ole omalla kylällä vaan niitä on etsittävä kauempana.

Maaseudulla kyläyhteisön tuella on pitkät perinteet. Joillekin voi kuitenkin muodostua myös rasitteeksi se, ettei kylällä voi olla tuntematon samaan tapaan kuin kaupungeissa. Silloin kun yhdenmukaisuuden paine käy suureksi, on hyvä muistaa, että oman itsensä hyväksyminen ja toisten ihmisten erilaisuuden ymmärtäminen on henkistä vahvuutta.

Kyläyhteisössä maatilayrittäjään kohdistuu tiettyjä sosiaalisia ja naapuriapuun liittyviä paineita etenkin silloin, kun hän on kyläkunnan ainoa maatalousyrittäjä. Nämä paineet viestivät siitä, että naapurit eivät aina miellä maatilayrittäjää ammatinharjoittajaksi. Monet toivovat ja pitävät jopa itsestään selvänä, että yrittäjä auttaa heitä vaikkapa lumen luonnissa tai auraamisessa. Vastamalla naapureiden odotuksiin maatilayrittäjä viestii heille välittävänsä kanssaihmisistään. Liika kiltteys ei ole kuitenkaan hyvästä, vaan naapuriavulle on asetettava tietyt rajat. Sosiaalinen kunto ei tarkoita, että tekee aina niin kuin muut toivovat.

Tuotanto, koti ja perhe samassa

Puolisolla ja perheellä on tärkeä rooli maatilayrittäjän

työkyvyn tukemisessa. Jos molemmat puoliset osallistuvat maatilayrityksen töihin, he tukevat usein toisiaan vahvemmin arkisissa asioissa. Myös vastuuta voidaan silloin jakaa. Tilalla myös lapset kasvavat aikaisin vastuuseen ja ymmärtävät syy- ja seuraussuhteita, eli sitä, mitkä asiat vaikuttavat mihinkin. Yhteinen työ voi myös rasittaa ihmissuhteita, minkä vuoksi muun yhdessäolon ja vapaa-ajan merkitys korostuu.

Parisuhde ja perhe ovat maatilayrittäjälle hyvin merkittäviä työhyvinvointitekijöitä. Perhe antaa yrittäjän työhön vastapainoa ja pakottaa samalla välillä lepäämään sekä pitämään lomaa. Jos perheessä menee hyvin, työtä on helpompi hoitaa. Vastaavasti tulehtuneet välit perhepiirissä vaikuttavat haitallisesti työn tekemiseen ja olemiseen. Puheeksi ottamisen taitoa tarvitaan myös puolison kanssa.

Kun tila ei tarjoa työyhteisön tukea, kasvaa muiden sosiaalisten suhteiden merkitys. Perheen lisäksi sukulaisten ja ystävien verkostot vaikuttavat maatilayrittäjän hyvinvointiin, samoin mahdollisuus irtaantua harrastusten kautta arjen työstä. Harrastukset vaihtelevat eri elämänvaiheissa paitsi vanhempien kiinnostuksen mukaan, myös lasten iän ja heille kulloinkin tärkeiden aiheiden mukaan.

Maaseudun tukihenkilöverkko auttaa ja antaa keskusteluapua

Maaseudulla toimii oma tukihenkilöverkko, josta saa vapaaehtoistukea ja -apua vaikeissa elämäntilanteissa, esimerkiksi silloin, kun on tarve keskustella mieltä askarruttavista asioista luottamuksella toisen ihmisen kanssa. Tukihenkilö voi olla tarpeen myös silloin, kun jokin vaikea asia pyörii mielessä kaiken aikaa tai kun öisin ei saa unta. Tukihenkilöverkon internetsivujen, www.tukihenkilo.fi ylläpidosta vastaa Maaseudun Sivistysliitto. Sivuilta löydät aluevastaavien yhteystiedot maakunnittain.

Työhyvinvointi tuo tulosta

Maatilayrittäjän hyvinvointi vaikuttaa ratkaisevasti tuotannon laatuun sekä asiakkaiden ja kuluttajien tyytyväisyyteen. Työ sujuu ja toimintaympäristön muutokset eivät tunnu ylipääsemättömiltä. Lisäksi motivoitunut yrittäjä käyttää koko osaamistaan ja on valmis päivittämään tietojaan ja taitojaan. Hän on myös halukas ottamaan vastuun eikä sen kantaminen tunnu muutosten pyörteisäkään liian raskaalta.

Työstään innostunut ja siitä kiinnostunut maatilayrittäjä kestää lyhytaikaista henkistä kuormitusta, esimerkiksi työhuippuja tai tilanteita, joissa asiat eivät heti sujuu niin kuin pitäisi. Hän on myös halukas kehittämään työtään ja työolojaan turvallisiksi ja toimiviksi. Kaikki tämä lisää tuottavuutta ja tuo tulosta.

Hyvä kunto ja terveys sekä korkea työmotivaatio tuovat myös selviä säästöjä. Ne vähentävät sairauspoissaoloja ja niistä aiheutuvia kustannuksia. Maatilayrittäjien jaksaminen ja työkykyisenä työssä jatkaminen aina eläkeikään saakka pienentävät myös eläkekustannuksia.

Maatalousyrittäjien hyvinvointi ja siitä huolehtiminen on viesti myös niille, jotka harkitsevat ryhtymistä maatilayrittäjiksi ammatin suurista haasteista huolimatta. Maatiloilta kuuluvat positiiviset viestit edistävät sukupolvenvaihdojen onnistumista. Ne vaikuttavat myös yhteistyökumppaneihin myönteisesti.

Maatalouden rakennekehityksen johdosta maatilayrittäjien työ- ja toimintakyvyn säilyttäminen, terveyshaittojen ehkäiseminen ja tapaturmien torjunta ovat entistä tärkeämpiä. Näitä tavoitteita tukee osaltaan maatilojen laatu- ja toimintajärjestelmien kehittäminen siten, että työterveysasiat sisällytetään nykyistä kiinteämmin laatu-työhön.